

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Kultuurihariduse osakond

Huvijuht- loovtegevuse õpetaja õppekava

Diana Väli-Kurnikov

VAIMSE VÄGIVALLA RASKUSASTE

ÜHE KOOLI ÕPETAJATE JA ÕPILASTE HINNANGUTES

Lõputöö

Juhendaja: Lembit Õunapuu, ped. teaduste knd., dotsent

Kaitsmisele lubatud.....

Viljandi 2019

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. VAIMSE VÄGIVALLA TEOREETILINE JA EMPIIRILINE OLEMUS.....	7
1.1. Vaimse vägivalla mõiste ja liigid erinevate allikate põhjal	7
1.2. Vaimne vägivald sotsiaalsest aspektist	9
1.2.1. Isikutevaheline vaimne vägivald	10
1.2.2. Ühiskondlik vaimne vägivald	11
1.3. Vaimne enesevägivald	11
1.4. Vaimse vägivalla mõju ja tagajärjed	12
1.5. Vägivalla raskusaste ja selle tähendus	14
2. UURIMUSE METODOLOOGILISED JA METOODILISED LÄHTEKOHAD ..	16
2.1. Populatsioon ja valim	16
2.2. Andmete kogumise meetodi rakendamise protseduuride kirjeldus.....	16
2.3. Andmete kogumise meetod	17
2.4. Andmete analüüsimise meetod	18
3. VAIMSE VÄGIVALLA ASPEKTIDE RASKUSASTME HINNANGUTE ANALÜÜSI TULEMUSED JA JÄRELDUSED	19
3.1. Õpilaste poolt raskusastme omistamine vaimse vägivalla erinevatele aspektidele	19
3.1.1. Vaimne enesevägivald poiste ja tüdrukute hinnangutes	19
3.1.2. Isikutevaheline vaimne vägivald poiste ja tüdrukute hinnangutes	21
3.1.3. Ühiskondlik vaimne vägivald poiste ja tüdrukute hinnangutes	24
3.2. Õpetajate hinnangud vaimse vägivalla aspektide raskusastmele.....	26
3.2.1. Vaimne enesevägivald õpetajate hinnangutes	26
3.2.2. Isikutevaheline vaimne vägivald õpetajate hinnangutes	27
3.2.3. Ühiskondlik vaimne vägivald õpetajate hinnangutes	28
3.3. Erinevus õpilaste ja õpetajate vaimse vägivalla erinevate aspektide raskusastme omistamisel.....	28
3.3.1. Erinevus õpilaste ja õpetajate hinnangutes vaimse enesevägivalla raskusastme omistamisel	28
3.3.2. Erinevus õpilaste ja õpetajate hinnangutes isikutevahelisele vaimsele vägivallale raskusastme omistamisel	29

3.3.3. Erinevused õpilaste ja õpetajate hinnangutes ühiskondlikule vaimsele vägivallale raskusastme omistamisel	30
KOKKUVÕTE	31
KASUTATUD ALLIKAD	33
LISAD	40
Lisa 1. Ankeetküsimustik eesti keeles.....	40
Lisa 2. Ankeetküsimustik vene keeles	44
Lisa 3. Vaimse vägivalla kategoriseerimine	48
Lisa 4. Isikutevahelise vaimse vägivalla hinnangud	51
PE3IOME	54
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	56

SISSEJUHATUS

Vägivald on üldsotsiaalne probleem, mis põhjustab ohvrile kannatusi ja vigastusi. Ühiskonnale tähendab see lisaravikulusi, vähenenud õpi- ja töövõimega inimesi. Ühiskonnas tuleb tolerantstust vägivalla suhtes vähendada ja tegeleda vägivalla ennetamisega, milleks on välja töötatud vägivalla vähendamise arengukava. (Vägivalla vähendamise ... *s.a.*) Arengukava näeb ette, et tegutseda tuleb „enne, kui vägivaldne käitumine jõuab avalduda ning vägivalla ilmsikstulekul reageerida nii haridus-, sotsiaal-, tervishoiu- kui kriminaaljustiitsüsteemis.“ (*ibid*, lk 1) Kui vägivallaprobleemi vaadata haridussüsteemi tasandil, siis haridusspetsialistide ennetava reageerimise üheks eelduseks on teada, milline on vägivalla käsitus erinevate osapoolte (koolitöötajad, lapsevanemad, õpilased) vaates.

„Vägivald ei ole ainult füüsiline akt, vaid võib avalduda väga erinevates vormides – füüsiline, vaimne, seksuaalne vägivald, ja situatsioonides - kodus, tänaval vm avalikus kohas, koolis, töökohal, kinnistes asutustes, küberruumis“ (*ibid*, lk 2). Meedias kajastatakse peamiselt füüsilise vägivalla juhtumeid, kuna nad on silmaga nähtavad ja lihtsamalt tõestatavad. Kahjuks vaimse vägivallaga on olukord keerulisem. Vaimne vägivald on verbaalne või mitteverbaalne vägivald eesmärgiga teist isikut alandada ja oma kontrollile allutada. See on pidev ja tahtlik teisele inimesele haiget tegemine ning tunnete riivamine, mis võib väljenduda ka peenekoelise ja oskusliku manipuleerimise ja alandamise kaudu (Mis on perevägivald ... *s.a.*). Selge on see, et vaimse vägivalla tõestamine ja ära tundmine on keeruline, mis nõuab teoreetilisi teadmisi ja praktilisi kogemusi.

Vaimse vägivalla mõju kiputakse alahindama, selle mõju ei kao nii kiiresti, kui füüsilise vägivalla märgid. Väga sageli pannakse ilmingud stressi või kiire elu arvele, ent kui see leiab aset vähehaaval ja igapäevaselt, ei pruugita märke näha. Samuti on seda raske seaduslikult reguleerida ja sellele ka vastavalt reageerida. (Jõgisaar 2009; Vaimne terror ... 2013; Eesti elanikkonna ...2014; Pihtimus ... 2017)

Vägivaldse käitumise ennetamise pikaajalisi ja tõenduspõhiseid ennetusprogramme Eestis ei rakendata, puudub kindlustunne ja uuringupõhised andmed seniste juhuslikku ennetustegevuse efektiivsuse kohta. Ennetustegevusi korraldatakse üldjuhul välisfinantside olemasolul, mistõttu puudub ennetustegevustes süsteem ja jätkusuutlikkus. (Vägivalla vähendamise... *s.a.* lk 9) Samas näiteks koolis on igasugune vägivald taunitav ja peab olema korraldatud õpilaste järelevalve kogu õppepäeva vältel, mille eesmärk on lapse enda või teiste laste käitumisest tingitud ohtude tuvastamine, kuid see ei tohiks riivata põhjendamatult laste privaatsust (Kooliturvalisus 2017). Siin tekib kohe küsimus, kuidas peaks kool tagama õpilaste järelevalve, kui puudub ennetustegevustes süsteem ja jätkusuutlikkus.

Vägivalla problemaatikat koolis, selle erinevaid liike, tahke ja põhjuseid on käsitletud paljudes töodes. Uuritud on laste ja noorte (Strömpl, Selg, Soo ja Šahverdov-Žarkovski 2007; Tilk 2012; Säre 2011; Kambek, 2013; Uibo 2014; Ülemaante 2015; Väli-Kurnikov 2017) või täiskasvanute vaatenurkadest (Sinijärv 2010; Jõgisuu 2011; Arjokesse 2012) Uuringud näitavad, et laste vägivalla tõlgendused erinevad nii sooliselt kui ka täiskasvanute vägivalla tõlgendustest. See mis on täiskasvanu jaoks vägivaldne käitumine pole laste tõlgendustes alati nii (Strömpl jt 2007, lk 53; Säre 2011, lk 24). Uurimustest selgub ka asjaolu, et füüsiline vägivald ei esine ilma vaimse vägivallata (Strömpl jt 2007, lk 55; Ignatieva 2010, lk 13).

Tulenevalt sellest, et erinevad sihtgrupid käsitlevad vägivalda erinevalt, on vägivalla ennetustöö seisukohalt oluline uurida põhjalikumalt nende käsitluse erinevaid külgi. Vägivalla tõlgenduse üks aspekte on vägivalla erinevate avaldumisvormide pidamine kergemaks või raskemaks. Tilk (2012, lk 3; 39) uuris vägivallaaktide raskusastmeid õpilaste käsitluses ja tähistas neid terminiga „raskekujuline koolivägivald“. Oluline on teada, kui kergeks või raskeks peavad õpilased ja õpetajad üht või teist vägivallaakti, sest sellest oleneb nende reageerimine. Kui raskemad juhtumid saavad kohest tähelepanu, siis kergemad vägivalla juhtumid jäävad tähelepanuta. Duperi ja Meyer-Adamsi (2008, lk 164) eristavad madalama ja kõrgema tasemega vägivalda, nende sõnul on „madalama raskusastmega“ vägivallaaktid koolikultuuri tähelepanuta jäetud aspekt. Need on vägivalla alusvormid.

Vägivalla käsitluste erinevuste teadmisele toetudes on võimalik kavandada vägivalda ennetava kasvatustöö eakohane ja sihtgrupile sobiv sisu või luua ennetusstrateegiat.

Käesolevas töös on vägivalla nähtuse struktureerimisel lähtunud terviseorganisatsiooni raportist (World report on violence... 2012, lk 7), mille järgi eristan järgmised vaimse vägivalla liigid: enesevägivald, isikutevaheline ja ühiskondlik vägivald.

Eelnevast tuleneb käesoleva töö **uurimisprobleem**: millise raskusastme omistavad õpetajad ja õpilased vaimse vägivalla erinevatele tahkudele (enesevägivald, isikutevaheline, ühiskondlik vägivald)? Lõputöö **eesmärk** on välja selgitada vaimse vägivalla erinevate aspektide raskusastmed õpetajate ja õpilaste hinnangutes.

Lähtudes uurimisprobleemist sõnastan oma lõputöös järgmised **uurimisküsimused**:

- Millise raskusastme omistavad õpilased vaimse vägivalla allaspektidele (enesevägivald, isikutevaheline vägivald ja ühiskondlik vägivald)?
- Millise raskusastme omistavad õpetajad vaimse vägivalla allaspektidele (enesevägivald, isikutevaheline vägivald ja ühiskondlik vägivald)?
- Millised on erinevused õpilaste ja õpetajate raskusastme omistamisel erinevatele vaimse vägivalla aspektidele?

Käesolev töö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis keskendun vaimse vägivalla teoreetilistele ja empiirilistele lähtekohtadele, teises peatükis kirjeldan kasutatud metoodikat ning kolmandas peatükis esitan andmete analüüsi tulemused.

1. VAIMSE VÄGIVALLA TEOREETILINE JA EMPIIRILINE OLEMUS

Vaimne vägivald, psühholoogiline vägivald, verbaalne vägivald, emotsionaalne vägivald – vaimset vägivalda tähistavaid termineid on palju ja erinevates allikates kohtab erinevaid vägivalla definitsioone, kuid erinevus põhisisus pole suur. Oma lõputöös keskendun vaimse vägivalla õpetajate ja õpilaste poolsele raskusastme omistamisele ning käesolevas peatükis toon välja vaimse vägivalla sisulise olemuse ja raskusastme määramise olulisemad küljed, mis on aluseks metoodika väljatöötamisele ja andmete tõlgendamisele.

1.1. Vaimse vägivalla mõiste ja liigid erinevate allikate põhjal

Vägivallast on räägitud erinevates olukordades, vaatenurkades ja määratlustes nii meedias kui uurimistöodes. Kuigi vaimset vägivalda on palju uuritud ja püütud defineerida, puudub selle kohta selge ja ühtne teaduslik definitsioon, mis võib olla tingitud sellest, et seda ongi raske defineerida, kuna inimesed tajuvad vägivalda erinevalt. Vaatamata sellele, on vägivallal ühised tunnused, mida määratlevad erinevast kultuurist või taustaga inimesed ühtemoodi. Vägivalla liigitamisel lähtutakse erinevatest aspektidest ja levinuim vägivalla liigitamine on füüsiliseks-, vaimseks-, seksuaalseks vägivallaks (Kase 2004, lk 7; Improving victim... 2015, lk 19-20; Vägivalla liigid paarisuhtes *s.a.*). Kuna iga vägivaldse käitumisega kaasneb vaimne kannatus, siis tuleks välja selgitada, mis on vaimne vägivald. Järgnevalt toon välja vaimse vägivalla mõiste, selle määratluse ja liigid erinevate allikate põhjal.

Vaimset vägivalda defineeritakse kui psühholoogilise kahju tekitamist, mille alla kuuluvad stressi põhjustamine, ärevuse tekitamine ja solvav verbaalne või mitteverbaalne rünnak inimväärikuse vastu (A Global Response ... 2008, lk 81, Linno, Soo ja Strömpl 2011a., lk 6). Somani ja Khowaja (2012) ütlevad, et vaimne vägivald on teisele inimesele tahtlik ja pidevalt haiget tegemine ning tunnete riivamine, mis kahjustab teist inimest emotsionaalselt ning alandab ta eneseväärikustunnet. See võib väljenduda peenekoelise ja oskusliku manipuleerimise ning alandamise kaudu (Türkson 2017, lk 7 järgi). Vaimne vägivald võib esineda verbaalses, psühholoogilises, majanduslikus, sotsiaalses vägivalla vormides ning

alates psühholoogilise surve või jõhkrast sõimust kuni majanduslike piirangute seadmiseni või sotsiaalse isolatsioonini tehnikas (Kase ja Pettal 2006, lk 7).

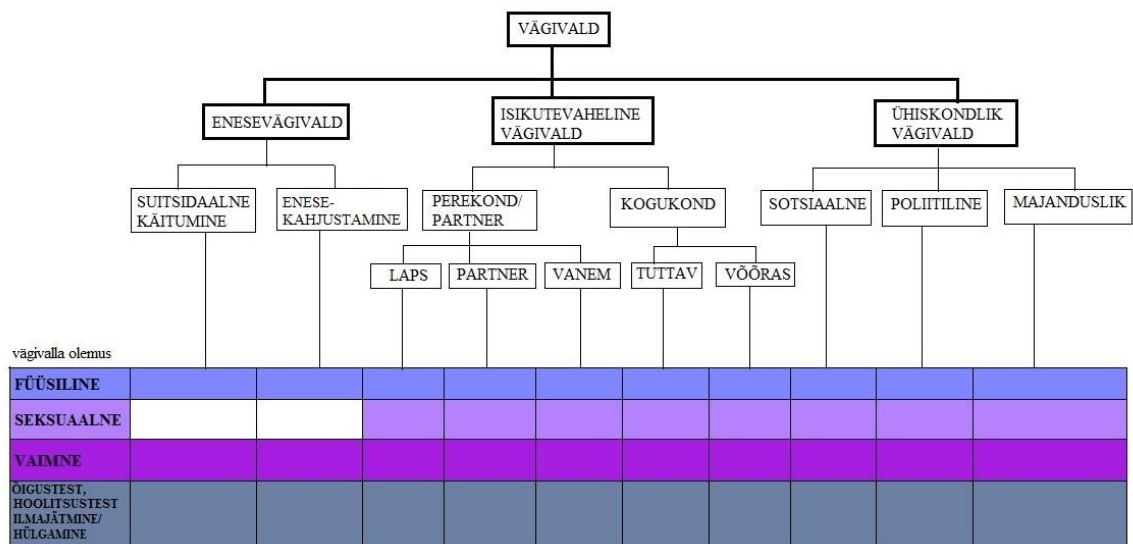
Vaimne vägivald on paljuski varjatud ja selle eesmärgiks on murendada, purustada ohvri usku, lootust ja eneseusaldust, tema mõtlemis- ja mõistmisvõimet. Vaimse vägivalla alla kuuluvad jätkuv sõnaline vägivald, "tummfilm", karjumine, sõimamine, sõnatu ähvardus, teise järel käimine, jälgimine, häirimine, ähvardamine, ka ohvrile kuuluvate esemete ja vara hävitamine ning julm käitumine tema lemmikloomadega. (Perttu, Mononen-Mikkilä, Rauhala ja Särkkälä 2001, lk 11) Kase ja Pettal lisavad (2006, lk 5-6), et vaimne vägivald hõlmab ignoreerimist, hirmutamist, laimamist, alandamist, süüdistamist, naise (või mehe) ja tema soo halvustamist, manipulatsiooni, sugestiooni (näiteks sisendab ohvrile, et too on vaimuhaige), kontrolli, eraldamist/isoleerimist, laste kasutamist vägivallavahendina (nt. kasutab lapsi naises süütunde äratamiseks), meeste eesõiguste ja võimuasendi ärakasutamist (nt. kohtleb naist nagu teenijat), majanduslikku kontrolli, juriidilist kuritarvitamist, kaudset vägivalda (nt. teise inimese esemete või omandi hävitamine, ähvardamine lastele jt lähedastele viga teha). Healey, Smith ja Sullivan (1998, lk 3) on välja toonud, et vaimne vägivald sisaldab verbaalsed solvangud, mis õõnestavad ohvri enesekindlust ja takistab teda suhte lõpetamisel. Agressor võib püüda veenda kannatanut, et ta on ebameeldiv, halb vanem või partner, rumal, hull, ebakompetentne.

Vägivalda liigitatakse üldiselt selle olemuse järgi füüsiliseks, vaimseks ja seksuaalseks vägivallaks. Maailma Terviseorganisatsiooni raportist (World report on violence... 2012, lk 7) võime leida lisaks ka vägivalla liigitamist isikutevaheliseks, enesele suunatud ja ühiskondlikuks/kollektiivseks vägivallaks (vt joonis 1). Enesevägivalda, isikutevahelist ja ühiskondlikku vägivalda iseloomustavad kolm järgmist olemuslikku põhijoont (World report on violence... 2012, lk 6): füüsiline, seksuaalne, psühholoogiline ja õigustest, hoolitsusest ilmajätmine/hülgamise.

Enesevägivald on iseendale suunatud kahjustav tegevus, mis jaguneb kaheks: suitsiidne käitumine ja enesekahjustamine.

Isikutevaheline vägivald on teisele inimesele suunatud kahjustav tegevus, jaguneb kaheks: perekond/partner ja kogukond. Perekonnas toimuv isikutevaheline vaimne vägivald toimub lapse, partneri ja/või vanema vahel, kogukonnas aga tuttava või võõra isiku vahel.

Ühiskondlik/kollektiivne vägivald on riigi, poliitiliste rühmade, organisatsioonide poolt esile kutsutud vägivald, mis jaguneb kolmeks: sotsiaalne, poliitiline ja majanduslik.

Joonis 1. Vägivalla tüpoloogia (Allikas: World report on violence... 2012, lk 7)

Eelrefereeritu põhjal saab öelda, et vaimne vägivald on pidev ja tahtlik kahju tekitamine ning haiget tegemine, kus puudub otsene füüsiline kontakt ohvri ja agressori vahel. See võib esineda verbaalses, psühholoogilises, majanduslikus, sotsiaalses vägivalla vormides. Vaimset vägivalda saab liigitada isikutevaheliseks, enesele suunatud ja ühiskondlikuks vägivallaks.

1.2. Vaimne vägivald sotsiaalsest aspektist

Inimese sotsiaalsust kirjeldab Keltikangas-Järvinen (1992) kui inimese võimet aru saada oma käitumisest ja tagajärgedest ning tehtud otsustest, neid ette nägema ja tehtu eest vastutama. Inimese sotsiaalsus avaldub tema võimes hinnata ja austada kaasinimesi, nendega arvestada ja kokkuleppekohaselt käituda. Sotsiaalsus iseloomustab inimese üldist hoiakut teiste inimeste suhtes. (Kera 2004, lk 76-78 järgi) Põhikooli riiklik õppekava (2018, § 4) toob välja, et sotsiaalselt pädev inimene teab ja järgib ühiskondlikke väärtusi ja norme, austab erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, religioonide ja rahvuste omapära, oskab teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides ning aktsepteerib inimesi ja nende väärtushinnangute erinevusi.

Vägivalla peamised riskitegurid on ühiskondlikud (nt vägivalda soodustavad normid, sooline ebavõrdsus, rahvuste vaheline vaen), kogukondlikud (nt puudulikud ohvrite abistamise teenused), perekondlikud (nt perekonfliktid, kehvad vanemlikud oskused) ja isikuga seotud tegurid (nt lapsena väärkoheldud, psüühika- ja käitumishäired, sõltuvusprobleemid) (Vägivalla ennetamise... *s.a.*, lk 2).

1.2.1. Isikutevaheline vaimne vägivald

Lähisuhte vägivallatseja võib lüüa, tõugata, hammustada, sülitada, visata või lõhkuda asju. Ta võib ohustada lapsi või ähvardada tappa lemmikloomi. Kuid me ei tohi unustada, et kahjustav on ka emotsionaalne vägivald, kus vägivallatseja alandab verbaalselt, sõprade, kolleegide, pere ees või sotsiaalmeedias, armukadetseb ülemääraselt, süüdistab alusetus truudusetuses, peidab asju, kontrollib suhtlemist ja liikumist ning raha kulutamist, esitab valeväiteid sõpradele, tööle ja politseile, otsib võimalust manipuleerimiseks ja isoleerimiseks, ähvardab lahkumisega või hirmutab võimalusega, et ohver ei näe enam lapsi. (Selliov ja Valberg 2018 lk 30) Aina enam on hakatud tähelepanu pöörama noorte nn. kohtinguvägivallale, kui varasele paarisuhtevägivalla vormile. (*ibid*, lk 34)

Perekonnas esineva vaimse vägivalla puhul ei ole partner esialgu füüsiliselt vägivaldne, kuid kui partnerite vaheline suhe on pingeline, alandav ja hirmutav, püüab ohver olla kannatlik ja minimiseerida probleeme, mis omakorda tekitab vägivallatsejal tunde kasvavast pingest ja ta kaldub rohkem kontrollima ja domineerima, põhjustades ohvri kaugenemist endast. (Linno, Soo ja Strömpl 2011b, lk 11) Samas vägivald ei lõpe paari lahkuminekuga. Tihti jätkub vägivald (eelkõige vaimne vägivald ja kontrolliv käitumine) ka pärast suhte lõpetamist ja seejuures võivad vägivallajuhtumid sagedana ning muutuda tõsisemaks. (*ibid*, lk 23)

Lapsed satuvad üldiselt vägivalla (ja ka vaimse vägivalla) ohvriks lasteasutuse (lasteaed, kool, noortekeskused jne) ümbruses. Siin võib eeldada, et ründajateks on enamasti ohvrite lasteasutuse kaaslasted, kuna lapsed veedavad suure osa oma ajast koolis ja koos koolikaaslastega. (Vägivalla vähendamise ... *s.a.*, lk 6) Lastekollektiivides tekivad probleemid sotsiaalsetest teguritest põhjustatud käitumisraskustest, mis on põhjustatud laste halvast enesetundest või teadmatusesest, kuidas erinevates olukordades toimida, mis omakorda võib olla põhjustatud sellest, et lastel on sageli kodus probleemid, ühiskonna

normide järgi ebaadekvaatne kasvatus, suured muutused elus, raskused kohanemisel ja puudulikud sotsiaalsed oskused (Lilleoja *s.a.*). Arvestades seda võime eeldada, et vägivald algab juba lapsepõlves, mis võib olla põhjustatud täiskasvanud inimeste käitumisest või teadmatusel, kuidas vägivalda märgata või sellele reageerida.

Üha sagedamini kuuleme vaimsest vägivallast töö, mis väljendub isiku hirmutamises, alandamises, tagarääkimises, tööga üle koormamises. Töövägivalda võib jagatud kahte liiki: horisontaalne vägivald (olukord, mil vägivallaohver ja vägivallatseja asuvad karjääriredeli samal tasandil) ja vertikaalne vägivald (olukord, kui vägivallatseja on tööandja või vahetu ülemus). (Torn 2009) Töövägivalla puhul võib tööandja sundida oma alluvat täitma tervistkahjustavaid või teostamatuid tööülesandeid, pidevalt ja põhjendamatult kritiseerida, diskrimineerida soo, rahvuse, usutunnistuse, vanuse, puude, seksuaalse orientatsiooni vms tõttu (Kivimaa 2012).

1.2.2. Ühiskondlik vaimne vägivald

Vaenulikkusega vähemusrühmade või religiooni vastu kaasneb sageli sotsiaalne, majanduslik ja poliitiline diskrimineerimine, mis on üks näide rassismi ja usulise diskrimineerimise kohta. Inimõigusi kaitsvate organisatsioonide aruanded sisaldavad pidevalt teateid religiooni vastu suunatud rünnakute sagenemise kohta, millega mõnes riigis kaasnevad ka avalikud poliitilised sõnavõtted. (Mis on religioon...*s.a.*)

Poliitikas võib kohata vaenulikkust rahvuse või nahavärvi vastu ja paljud inimesed puutuvad kokku rassismiga (pagulased, uus-sisserändajad ja inimesed teisest rahvusest), mis väljendub diskrimineerimises, agressioonis teistsuguse nahavärvi tõttu, teisest rahvusest või kultuurist inimeste alandamises või mõnitamises nii poliitikas, tänaval kui internetikeskkonnas (Pertsjonok 2015).

1.3. Vaimne enesevägivald

Suures osas enesele suunatud vaimsest vägivallast räägitakse suitsiidsest käitumisest, kuid peame meele pidama, et sellise käitumiseni viivad erinevad tunded ja emotsioonid ning oskamatus tunnete või olukordadega toime tulla. Sageli suunatakse kogunenud viha endasse ja surutakse alla, mis viib krooniliste emotsionaalse enesevigastuse mustriteni, välise

jultumuseni ja empaatia languseni ning allasurutud viha mõjub enesehävitaslikult (Blekley, Marshall ja Levine 2016, lk 7). Levitt (op. cit., p 34) ütleb, et ärevuse ja negatiivsete tunnete vältimiseks teeb kannataja otsuseid, et ärevust tekitavat olukorda ei tekiks üldse, mis võib olla nii teadlik kui ka teadmatu reaktsioon ning see võib viia enesehävituseni (hirmutavate olukordade vältimine, igapäevaste ja kahjutute tegevuste vältimine, isegi majast lahkumise vältimiseni) (Mowat 2009, lk 16 järgi).

Tahtliku enesevigastuse juures inimene võib tekitada endale teadlikult ja tahtlikult ohtlikke olukordi, näiteks ohtlik autoga sõitmine, söömissööstud, narkootikumide või alkoholi kuritarvitamine, ebaturvalised seksuaalkontaktid. (Enesevigastamine... s.a.)

Saarma J. ja Saarma M. (1983, lk 24) määratluse järgi väljendub enesekaitseinstinkti väärastumine autoagressioonis, mille alla kuuluvad enesevigastused ja suitsiid. Infomapis Aita Last (2009, lk 35) on välja toodud ennast kahjustava käitumise ehk autoagressiooni järgmised tunnused: kergemate kehavigastuse tekitamine, käitumine on korduv, kergemad või raskemad tagajärjed, enese alavääristamine, emotsionaalsete oskuste vähesus, negatiivne emotsionaalsus. Kidron, A. (1994, lk 15, 31) näeb autoagressioonina ka enese vastu pöörduvat vaenu, kusjuures autoagressioon väljendub selles, et suur sisepinge suunatakse enesekaristamisele. Eelnevast selgub, et enesevägivallal on füüsiline ja psüühiline pool.

1.4. Vaimse vägivalla mõju ja tagajärjed

Lapsepõlves läbi elatud traumad jätavad märgid alateadvusse kogu eluks. Emotsionaalne vägivald võib jätta haavu, mis kunagi täielikult ei parane (Kuidas väljendub ... 2017). Vägivald tekitab hirmu kõrval teatavat sõltuvust nii vägivallatsejas kui ka ohvris. Vägivallamustrid saavad alguse lapsepõlvest ja sageli kodust, aga ka koolist või mujalt (Sakova 2017). See kipub korduma ja vägivallaringist välja pääseda on keeruline. Lapsed, kes satuvad vägivalla ohvriks või selle pealtnägijaks, puutuvad suurema tõenäosusega vägivallaga kokku ka täiskasvanueas (Vägivalla vähendamise... s.a., lk 1). Ohver (eriti laps) ise ei räägi oma muredest, kuna ta kardab kiusamise jätkumist või suurenemist. Kui kodus samuti ei märgata probleemi, võib laps jääda oma kiusamismurega üksi ja arvata, et keegi teda aidata ei saa, mis omakorda võib viia mõtteni endalt elu võtta või planeerida kättemaksu (Arjokesse 2012, lk 16).

Vägivalla ennetamise strateegia (2015, lk 2-4) ütleb, et vägivald on probleem, mis mõjub kahjustavalt inimõigustele ning piirab inimeste õigust elule, vabadusele, turvalisusele, väärikusele, vaimsele ja füüsilisele puutumatusse ning mittediskrimineerimisele, millega ähvardatakse, püütakse teha või tehakse kahju teisele inimesele ja mis võib põhjustada vigastusi, surma, psühholoogilist kahju, arenguhäireid jm.

Uurimused näitavad, et teismeliste käsitus on vägivalla põhiliseks tunnusjooneks soov teisele ükskõik mil viisil kannatusi tekitada, teda alandada (Strömpl jt. 2007, lk 28). Alandamise kui vaimse vägivalla ühe aspekti tunnused jäävad sageli tähelepanuta, sest neid pole kerge märgata. Alandamine võib viia enda väärtusetuks pidamiseni, lootusetu ja abituna tundmiseni, reaalsustaju kaotamiseni ja enesetappu sooritamiseni või ümbritsevate ründamiseni. Alandamise juures võib eristada selle aktiivseid ja passiivseid vorme. (Torres ja Bergner 2010, lk 199)

Vaimne vägivald mõjub ohvrile mitut moodi. See võib avalduda ohvri ebakindluses (ohver avaldab oma arvamust üha vähem), emotsionaalses ebaturvalisuses, jõuetuses, kus tekib tunne, et ta peab kontrollima oma ütlemissi, hakkab kahtlema oma mälus, võimetes, põhjustes elada või reaalsusetajus, muutub haavatavaks ja tunneb hirmu uue vägivalla ees või et „halva käitumise“ korral võidakse kippuda tema elu kallale ja tema elul pole enam positiivset alatoonit. (Jõgisäär 2009) Igasugune vägivald võib põhjustada vihatunnet, mis tekitab hirmu või depressioonisümptomeid (nt masendus, eneseväärikuse langus) ja eriti vägivallajuhtumite kumuleerumisel elu jooksul. Iga järgnev juhtum kasvatab ohvri haavatavust, kahandab tema toimetulemisevõimet ning teeb vastuvõtlikumaks emotsionaalsetele kahjustustele (nt ärevus, masendus). Hirm ei pea olema ilmselgelt vägivalla tagajärg, see võib eelneada vägivallajuhtumile. (Soo 2010, lk 31) Vägivallani võivad viia erimeelsused majapidamistööde jagamises, laste kasvatamisviisides, raha kulutamisel eriti väheste sissetulekuga leibkondades ning töötus. Vägivallada soodustavaks teguriks võib olla ka alkoholi tarvitamine. Üks oluline vägivalla põhjus on oskamatus leida probleemidele lahendus, kus lahendust nähakse tülide „võitmisel“. (*ibid*, lk 7-8)

Vägivallase käitumise üheks põhjuseks tuuakse tihti alkoholi tarbimist, mis on kahtlemata vägivallada soodustav, kuigi see pole vägivallase käitumise otsene põhjus. Otsitakse probleeme omadustes, mis joobeseisundis välja löövad, ning alkoholitarbimisega põhjendatakse

vägivaldset käitumist, kuigi see muutub vägivalda kaudseks õigustuseks. (Allaste ja Võõbus s.a. lk 5)

Vägivallale ei saa piiri panna võideldes üksnes selle nähtuse ühe tahu (kiusamine) ilmingutega. Peame oma uurimistöö suunama algtegurite juurde, so vägivalda subjekti juurde, kus tegelikult määratakse ära isiksuslik arusaam ja eneseregulatsioon seoses vaimse vägivallaga. See puudutab kõiki vaimse vägivalda allmõisteid, nagu verbaalne kiusamine, vaimne ja füüsiline vägivald või siis vägivald kitsamas ja laiemas tähenduses.

1.5. Vägivalda raskusaste ja selle tähendus

Vaimne kannatus tekib inimesel pikaajalisel negatiivsel suhtlemisel teiste inimestega, mis väljendub negatiivsetes sotsiaalsetes ja psühholoogistes oskustes. Kannatuse hindamisel tuleb kindlaks teha raskusaste (vähene, kerge, mõõdukas, raske). (Болков 2002, lk 5)

Gumpel ja Meadan (2000, lk 393) eristavad kahte agressiivse käitumise tüüpi: kõrgem raskusaste (nähtav vägivaldne käitumine, millega sageli kaasneb füüsiline vigastus) ja madalam raskusaste (nähtamatu vägivaldne käitumine nagu narrimine, kiusamine, tõuklemine, hüüdnimede kasutamine). Koolitöötajad ei pruugi märgata või vägivaldsena tõlgendada madala raskusastme vägivalda, kuid tegelikult lapsed tajuvad seda agressiivsena. Ka Duper ja Meyer - Adams (2008, lk 164) märgivad, et madalataseme vägivallale pööratakse kahjuks vähe tähelepanu, kuigi vajadus keskenduda just selle vägivalda astmele on palju suurem. Madalataseme vägivald hõlmab kiusamist, eakaaslaste seksuaalset ahistamist, mitte traditsioonilise seksuaalsuse eeldamist ja/või selle järgi „sildistamist“ ning õpilaste psühholoogilist väärkohtlemist õpetajate poolt. (Duper ja Meyer - Adams 2008, lk 164)

Kirgiisi Vabariigi programm „Kool ilma vägivallata“ toob välja, et vägivallale pööratakse tähelepanu üldhariduskoolides raskusastme järgi, kus IV aste hõlmab õpilase vajaduste eiramist (kui see ei too kaasa I astme tagajärgi), III aste hõlmab vaimset vägivald, mille alla ei kuulu ähvardused, väljapressimine ega ka sellega kaasnev pikaajaline vaimne trauma nagu suitsidsed mõtted ja teod ning muud tõsised arengu häired, II aste hõlmab füüsilist väärkohtlemist, põhjustades sellega füüsilist kannatust ilma tervisehäireta, I aste hõlmab emotsionaalset ja füüsilist vägivald kasutades ähvardamist, väljapressimist, varastamist,

terviskahjustuste põhjustamist (välised vigastused- marrastused, sinikad, verevalumid, hematoomid, löikehaavad jne; sisemised vigastused- siseorganite funktsioonide kahjustamine) ning seksuaalset kuritarvitamist (Специальный... 2013, lk 5). Siit tulenevalt võib öelda, et vaimne vägivald eksisteerib kolmes (esimeses, kolmandas ja neljandas) astmes, mida võib jagada raskusastme järgi.

Erinevad uurijad on vägivalda eristanud erinevate raskusastmete järgi. Duper ja Meyer-Adams (2008) ning Gumpel ja Meadan (2000) jagavad vägivalda kahte kategooriasse (kõrgem ja madalam aste), kus on tunda erinevust raskusastmes, kuigi vaimset vägivalda on pigem liigitatud madalama raskusastme alla. Programm „Kool ilma vägivallata“ jagab vägivalda nelja raskusastme järgi, kus on vaimset vägivalda välja toodud kolmes astmes. Käesolevas töös kasutan vaimse vägivalla raskusastme määramiseks 5-pallist reitinguskaalat, kus määratakse erinevaid käitumisviise väheseks, kergeks, mõõdukaks, raskeks ja väga raskeks vaimseks vägivallaks.

2. UURIMUSE METODOLOOGILISED JA METOODILISED LÄHTEKOHAD

Käesoleva lõputöö eesmärgiks on välja selgitada vaimse vägivalla erinevate aspektide raskusastmed õpetajate ja õpilaste hinnangutes. Töö uurimisviis on kvantitatiivne, kuna keskendun vaimse vägivalla õpilaste ja õpetajate poolsele raskusastme hinnangute mõõtmisele. Onwuegbuzie, Johnson ja Collins (2010: 9) ütlevad, et kvantitatiivne uurimistöö rõhutab nomoloogilise teadmise arendamist, mis tähendab üldistavate teadmiste produtseerimist ning on abstraktne ja lahutatud mis tahes üksikust uuritavate kooslusest (Õunapuu 2014, lk 57 järgi). Uurimisviisist tulenevalt valisin andmete kogumise meetodiks küsimustikuga küsitluse, mis võimaldab mõõta õpilaste ja õpetajate hinnanguid vaimse vägivalla raskusastme kohta. Käesolevas peatükis kirjeldan uurimise metoodikat, mida oma töös kasutan.

2.1. Populatsioon ja valim

Populatsiooni moodustavad Tapa Vene Põhikooli vene keelt kõnelevad kolmanda kooliastme õpilased ja nende õpetajad. Õpilaste populatsiooni kogumaht on $N=44$ õpilast ja õpetajate populatsiooni maht $N=18$ õpetajat. Kavandatud oli kõikne valim. Ankeetküsimustikku täitsid 33 õpilast, mis teeb 75% õpilaste populatsioonist, kellest 20 olid naissoost, mis teeb 60% õpilaste populatsioonist ja 13 meessoost, mis teeb 40% õpilaste populatsioonist. Õpetajatest täitsid ankeetküsimustikku 18 õpetajat, neist 15 olid naissoost, mis teeb 83% õpetajate populatsioonist ja 3 meessoost, mis teeb 17% õpetajate populatsioonist. Kuna meesõpetajaid on vähe, jätsin nad valimist välja. Õpilaste valimi tegelikuks mahuks kujunes $n=33$ ja õpetajate valimi mahuks $n=15$, mis on populatsiooni suhtes representatiivne ja võimaldab järeldusi teha vaadeldava populatsiooni kohta.

2.2. Andmete kogumise meetodi rakendamise protseduuride kirjeldus

Küsitluse läbiviimiseks küsisin luba kooli juhtkonnalt e-posti teel. Tutvustasin oma uurimistöö teemat ja eesmärgi ning leppisime õppealajuhatajaga küsitluse läbiviimise aja.

Uuringu andmete kogumiseks ja küsitluse läbiviimiseks kasutasin paber kandjal küsimustikku, mille viisin isiklikult kohale. Ankeetküsimustikke täitmine toimus koolis tundide ajal, kus õpilased täitsid ankeetküsimustikku enne lõuna vahetundi erinevates klassiruumides ja nendega viibisid õpetajad, kellele olid eelnevalt selgitatud uurimustöö teemat, töö eesmärki, tingimusi kuidas ja kus kasutan vastuseid ning jagatud juhised, kui õpilastel tekib küsimusi. Õpilased tagastasid vastatud küsimustikud õpetajatele ja õpetajad edastasid nad õppealajuhatajale. Õpetajad, kes olid koolis, vastasid õpilastega samal ajal, kuid need õpetajad, keda sellel päeval koolis ei olnud, täitsid küsimustikku järgmise päeva hommikul, kui olid koolimajja jõudnud.

2.3. Andmete kogumise meetod

Küsitluseks koostasın originaalküsimustiku, mis sisaldab 91 vaimse vägivalga erinevat käitumisviisi. Iga käitumisviis on varustatud Likerti skaalaga: „väga kerge“, „kerge“, „keskmine“, „raske“, „väga raske“. Respondendid pidid vastama küsimusele: *Kui raskeks pead Sina järgmisi vaimse vägivalga käitumisviise*. Küsimusele on lisatud täitmisjuhıs: „Alljärgnevas tabelis näete erinevaid käitumisviise. Anna hinnang, kas käitumisviis on väga kerge, kerge, keskmine, raske või väga raske vaimne vägivald. Tee ristike sobivasse lahtrisse.“

Küsimustikus oli kasutatud käitumisviise, mis olid eelnevalt rühmitatud enesevägivaldaks (näiteks: teistest eemale hoidumine; enda alahindamine jne), isikutevaheliseks vägivaldaks (näiteks: sõimamine; solvamine; ähvardatakse minu lähedasi jne) ja ühiskondlikuks vägivaldaks (näiteks: rassistik suhtumine; kogukonna poolt hukkamõistmine jne). Küsitluses kasutatud käitumisviiside rühmitus on välja toodud lıas 3. Vastajate jaoks olid need valdkonnad varjatud, kuna küsimustikus olid käitumisviisid segi paisatud.

Küsimustik on koostatud kahes keeles (eesti keeles ja vene keeles) ja vastamiseks kasutasin nii õpilaste kui õpetajate puhul vene keelset küsimustikku selleks, et küsimused oleksid ühtselt arusaadavad ning vastajad saaksid keskenduda rohkem vastamisele mitte küsimuste tõlkimisele ning seda soovitas ka kooli juhtkond, kui küsitluse läbiviimist kokku leppisime, kuna suurema osa vastajate koduseks keeleks on vene keel. Küsimustike blankettide näidised on välja toodud lıas 1 ja 2.

Küsimustiku väljatöötamisel olen toetunud Strömpl, Selg, Soo ja Šahverdov-Žarkovski (2007) uuringu raportile; kriminaalpoliitikale (Vägivalla liigid paarissuhtes 2017), Tilk (2012) magistritööle, Linno, Soo ja Strömpl (2011b) uurimisraportile, Jõgisaar (2009) ja Tali (2016) artiklitele, Väli-Kurnikov (2017) seminaritööle. Nimetatud uurimistöödele toetudes on välja valitud 91 vaimse vägivallavalla tunnust, mis kõige sagedamini on kasutatavad, kui iseloomustatakse vaimset vägivalda.

2.4. Andmete analüüsimise meetod

Kvantitatiivses uurimistöös kasutatakse otsest mõõtmist, testimist, küsitlust, intervjuud, vaatlust, sotsiomeetrilist testi ja sisuanalüüsi, mis võimaldavad koguda kvantitatiivseid andmeid (arvud, mis iseloomustavad objekti füüsilisi omadusi, koefitsiendid, esinemissagedust, järjestust, jaotust jne) (Õunapuu 2014, lk 159).

Andmete analüüsi meetodiks on kirjeldav statistika. Kirjeldava statistika eesmärgiks on organiseerida andmed ning esitada kompaktne ja ülevaatlik andmestikus sisalduv informatsioon. Kirjeldava statistikaga saab kogutud andmeid kirjeldada ja andmetest teha kokkuvõtte, millega kirjeldatakse tunnuste varieeruvust ning visualiseeritakse tulemused graafikutes ja tabelites. Variatiivsust iseloomustatakse kirjeldatavate statistikute kaudu (nt. keskmine, mood, mediaan) arvudena, millega kirjeldatakse tunnuse jaotust ja omadusi. Tunnuse iseloomustamiseks on kaks eesmärki: kirjeldada tunnuse väärtuste paiknemist arvteljel või tunnuse väärtuste hulgas ning kirjeldada tunnuse väärtuste hajuvust (suuremaid või väiksemaid erinevusi väärtuste vahel). (*ibid*, lk 184)

Käesolevas töös on kvantitatiivse analüüsi tulemuseks vastuste keskmine ja standardhälve, mis näitab kui palju üksiktulemused erinevad keskmisest kummagi populatsiooni puhul ning võrdlus kahe populatsiooni vahel. Käesolevas peatükis teen kvantitatiivse analüüsi.

Küsimustega kogutud andmed organiseerisin andmematriksisse ja vastuste statistiliseks analüüsimiseks kasutasin Excel'i programmi, et arvutada õpilaste ja õpetajate hinnangute keskmised ja seejärel standardhälve.

3. VAIMSE VÄGIVALLA ASPEKTIDE RASKUSASTME HINNANGUTE ANALÜÜSI TULEMUSED JA JÄRELDUSED

Käesoleva töö eesmärgiks on välja selgitada vaimse vägivalla erinevate aspektide raskusastmed õpetajate ja õpilaste hinnangutes. Iga käitumisviisi keskmine näitab, kui raskeks hindavad vastajad vaimse vägivalla konkreetset käitumisviisi ning standardhälbe järgi saab määrata, milline on üksmeelsus konkreetsetes käitumisviisis. Rootalu (2014) väidab, et mida suurem on hajuvus, seda rohkem hinnang erinevad ning seda suurem on standardhälve. Mida väiksem on standardhälve, seda rohkem ollakse ühel meelel hinnatava tunnuse osas.

Oma töös uurin kahte sihtgruppi eraldi ning võrdlen nende hinnanguid omavahel. Võrdluseks esitan tabeli, kus toon välja nii keskmised kui standardhälbe.

Vastajatele oli etteantud 91 käitumisviisi, millest 15 olid enesele suunatud, 19 ühiskondliku ja 57 isikutevahelise vaimse vägivalla käitumisviisi (vt lisa 3). Järgnevalt on esitatud analüüsi tulemused uurimisküsimuste kaupa.

3.1. Õpilaste poolt raskusastme omistamine vaimse vägivalla erinevatele aspektidele

Antud töö esimene uurimisküsimus on: Millise raskusastme omistavad õpilased vaimse vägivalla allaspektidele (enesevägivald, isikutevaheline vägivald ja ühiskondlik vägivald)? Järgnevalt toon välja õpilaste hinnangud allaspektide kaupa

3.1.1. Vaimne enesevägivald poiste ja tüdrukute hinnangutes

Küsitluse tulemused näitasid, et õpilaste hinnangud erinesid kuigipalju sooti. Etteantud enesele suunatud vaimse vägivalla käitumisviisidest kõige raskemaks vaimseks vägivallaks pidasid nii poisid kui tüdrukud enesehävitamist, kus poisid hindasid seda keskmiselt 4,5 ja tüdrukud 4,0 (vt tabel 1). Samuti hindasid nii poisid kui tüdrukud raskeks enesele suunatud

vaimseks vägivallaks „teadlikult endale toitumishäire tekitamine“, kus poiste keskmiseks kujunes 3,8 ja tüdrukutel 3,6, mis väga palju üksteisest ei erine. Raskeks enesele suunatud vaimseks vägivallaks pidasid poisid ka “enda alandamist teiste ees” (keskmine 4,2) ning tüdrukud “armastuse allasurumine” (keskmine 3,7).

Etteantud enesele suunatud vaimse vägivalla käitumisviisidest pidasid poisid kõige kergemaks keskmisega 2,8 „teistest eemale hoidumine“, „enda peale vihastamine“ ning keskmisega 2,9 „enesesse tõmbumine“, „enda mitte armastamine“ ja „enda otsuste kahtluse alla seadmine“. Kui tüdrukud pidasid kõige kergemaks “enda süüdistamine milleski” (keskmine 2,5), „enda alahindamine“ (keskmine 2,8) ja „enesepiitsutamine, et paremaid tulemusi saavutada“ (keskmine 2,9). Tabelis 1 on näidatud vaimse enesevägivalla poiste ja tüdrukute hinnangud ning välja toodud standardhälve.

Tabel 1. Enesele suunatud vaimse vägivalla raskusaste õpilaste ja õpetajate hinnangutes

Käitumisviis	M keskm.	SD	N keskm.	SD	Õp. keskm.	SD
End alahindamine	3,2	1,7	2,8	1,2	3,4	1,8
Teistest eemale hoidumine	2,8	2,3	3,2	1,3	2,9	1,6
Enesehävitamine	4,5	1,8	4,0	1,2	4,2	1,3
Enesepiitsutamine, et paremaid tulemusi saavutada	3,3	1,5	2,9	1,0	4,0	1,5
Teise inimese nimel eneseohverdamine	3,3	1,6	3,1	1,0	3,7	1,4
Enda süüdistamine milleski	3,0	1,5	2,5	1,0	3,1	1,7
Enesehaletsemine	3,2	2,0	3,0	1,1	2,8	1,5
Enesesse tõmbumine	2,9	2,1	3,0	1,1	2,9	1,6
Enda mitte armastamine	2,9	2,2	3,2	1,1	3,4	2,2
Enda peale vihastamine	2,8	2,2	3,1	1,2	2,7	1,9
Enda alandamine teiste ees	4,2	1,4	3,4	1,2	4,1	1,0
Teadlikult endale toitumishäire tekitamine	3,8	1,6	3,6	1,0	3,9	1,4
Armastuse allasurumine	3,0	1,8	3,7	1,0	3,3	1,5
Enda soovide allasurumine	3,0	1,8	3,2	1,1	3,2	1,1
Enda otsuste kahtluse alla seadmine	2,9	1,3	3,0	0,8	3,0	1,7

Tabelis 1 näeme, et poiste poolt hinnatud kergemale vaimse vägivalla käitumisviisidele (enda mitte armastamine, enesesse tõmbumine ja teistest eemale hoidumine) on küllaltki suur standardhälve ning võime arvata, et poiste hinnangud neis aspektides erinevad üldisest keskmisest. Samas raskeks hinnatud käitumisviisidel nagu enesehävitamine, enda alandamine teiste ees ja teadlikult endale toitumishäire tekitamine, on standardhälve väiksem, mis näitab, et poiste hinnangud olid küllaltki sarnased. Tüdrukud hindasid vaimset enesevägivalda küllaltki üksmeelselt ja kõige suurema standardhälbega (1,3) on “teistest eemale hoidumine”. Kõige väiksema standardhälbega käitumisviis on “enda otsuste kahtluse alla seadmine” ning võime eeldada, et tüdrukud olid seda hinnates küllaltki üksmeelel.

Kuna standardhälve iseloomustab hinnangute hajuvust keskmise ümber, siis võib suuremat standardhälvet võtta kui näitajat, et küsimustikus vaimse vägivalla aspekti tähitav termin polnud kõigile vastajatele ühtmoodi tõlgendatav. Näiteks poistele termini „enesehaletsemine (keskmine 3,9 ja SD 2,0) tundub, et tekitab probleemi, sest standardhälve ülejäänud standardhälvete suhtes on üks kõrgemaid.

Järelikult erinev arusaam mõiste sisust võib tekitada vastuste hajuvuse keskmise ümber. Teisest küljest näitab madal standardhälve küllaltki sarnast arusaamist küsimustikus olevast terminist. Seega edaspidistes uurimustes, kui on vaja koostada andmete kogumise vahend vägivalla raskusastme hindamiseks, siis tuleks just neid termineid kasutada, mille sisust võimalikult ühtmoodi aru saadakse.

3.1.2. Isikutevaheline vaimne vägivald poiste ja tüdrukute hinnangutes

Etteantud isikutevahelise vaimse vägivalla käitumisviisidest kõige raskemaks pidasid nii poisid kui tüdrukud „varastamine“, kus poisid hindasid seda keskmiselt 4,5 ja tüdrukud 4,4. Samuti hindasid nii poisid kui tüdrukud raskeks isikutevaheliseks vaimseks vägivallaks „ähvardatakse minu lähedasi“, kus keskmiseks kujunes nii poiste kui tüdrukute hinnangutes 4,1. Raskeks isikutevaheliseks vaimseks vägivallaks pidasid keskmisega 3,7 poisid ka “inimese jälgimine varjatud kaameraga”, “endise poiss-/tüdruksõbra jälitamine” ja “teise inimese isoleerimine” ning tüdrukud keskmisega 3,8 “pere poolt solvamine”.

Etteantud isikutevahelise vaimse vägivalla käitumisviisidest pidasid nii poisid kui tüdrukud kõige kergemaks „keegi karjub kellegi peale“, kus poiste keskmiseks kujunes 2,5 ja tüdrukute keskmiseks 2,4 ning “teise inimese kallal norimine”, mille keskmiseks kujunes nii poiste kui tüdrukute hinnangutes 2,5. Samuti kergemaks peeti poiste poolt “hüüdnimede kasutamine” (keskmine 2,5) ja tüdrukute poolt “röökimine kellegi peale” (keskmine 2,5). Tabelis 2 on välja toodud isikutevahelise vaimse vägivalla kõrgemad ja madalamad keskmised ning standardhälbed nii tüdrukute kui poiste hinnangutes. Terviktekst on välja toodud lisas 4.

Tabel 2. Isikutevahelise vaimse vägivalla raskusaste õpilaste ja õpetajate hinnangutes

Käitumisviis	Õp. keskmine	SD	N keskmine	SD	M keskmine	SD
Teise inimese kallal norimine	3,4	0,8	2,5	1,7	2,5	0
Alandamine	4,5	0,8	3	2,2	2,7	1,7
Internetis ähvardamine	4,2	0,7	2,8	2,4	2,7	2,7
Teise inimese narrimine	3,9	0,9	2,6	2,2	2,8	1,5
Inimeste jälgimine varjatud kaameraga	4,3	0,7	3,6	2,5	3,7	1,5
Noritakse, et on vaene	4,1	0,8	3,7	2,7	3,5	1
Häbistamine	4,3	0,6	3,2	2,7	3	1,7
Mõnitamine	4,6	0,5	3,4	2,5	3,4	1,5
Keha kaalu pärast narrimine	4,1	0,9	2,9	2,2	2,9	2,1
Keegi karjub kellegi peale	3,6	0,8	2,5	1,9	2,4	1,7
Sõimatakse koledate nimedega	3,8	0,7	3	2,3	2,8	2,3
Halvustamine	3,9	0,7	3,1	1,6	3,2	1,4
Omavaheline tülitsemine	3,5	0,7	3	2,6	2,8	1,8
Kasutatakse ebaviisakat kõnepruuki	3,5	0,6	2,9	2,5	2,7	2,2
Sõimamine	3,4	0,8	3	1,5	2,8	1,1
Teiste asjade ära võtmine	3,7	0,9	3,4	2,5	3,2	1,6
Topitakse oma nina teiste asjadesse	2,9	0,6	3,1	2,6	3,1	1,7

Kellelegi kambaka tegemine	4,5	0,6	3,5	2,8	3,3	2,1
Väljapressimine	4,3	0,5	3,6	2,2	3,5	1,2
Tuttava inimese norimine, et on teistsuguse nahavärviga	4,2	0,5	3,6	2,6	3,3	1
Hüüdnimede kasutamine	3,6	0,7	2,5	2,5	2,6	2,2
Teise inimese välimuse kallal norimine	3,9	0,7	3,6	2,6	3,4	1,2
Kellegi teadmata pannakse internetti temast pilt või video	4,0	0,8	3,1	2,6	3,2	2,1
Pere poolt solvamine	4,1	0,7	3,8	1,7	3,6	1
Ähvardatakse minu lähedasi	4,8	0,4	4,1	2,3	4,1	1,1
Varastamine	4,2	0,7	4,4	1,9	4,5	1,6
Pidudel ahistamine	4,1	0,9	3,7	2	3,5	1,2
Etteheitmine	3,1	0,9	3,5	2,2	3,3	1
Endise poiss-/tüdruksõbra jälitamine	3,7	1,1	3,7	2	3,7	2,2
Mõnitamine füüsiliste omaduste pärast	4,5	0,5	3,2	2,4	3,1	1,1
Iga asja kritiseerimine	3,1	0,7	3,1	2,3	2,9	1,6
Kellegi kulul naljategemine	3,1	0,6	2,9	2,4	2,7	1,6
Inimese järel luuramine	3,7	0,9	3,2	1,8	3,3	2,1
Kellegi alavääristamine	3,9	0,6	3,6	1,9	3,5	1
Röökimine kellegi peale	3,7	0,9	2,7	2,3	2,5	1,5
Teistest inimestest isoleerimine	3,9	0,7	3,7	2,2	3,7	1
Millegi varjamine	3,1	0,9	2,6	2	2,7	2,2
Sildistamine	3,3	0,9	3,3	1,9	3,3	1,9
Käsitamine	2,9	1,0	3,3	2,4	3,1	1,4

Tabelis 2 näeme, et käitumisviisi “teise kallal norimine” on poistel 0 standarshälbega, mis näitab, et poisid olid täielikult üksmeelel selle raskusastme osas, tüdrukutel aga on sama käitumisviisi 1,7 standardhälbega, mis on küllaltki suur võrreldes keskmisega.

“Noritakse, et on vaene” ja “tuttava inimese narrimine, et on teistsuguse nahavärviga” on poisid rohkem ühel meelel neid käitumisviise hinnates kui tüdrukud. Mõlema käitumisviisi puhul on poiste hinnangutes on kõige väiksem ja tüdrukutel suurimad.

Tabelist näeme, et suure standardhälbega oli poistel ka “internetis ähvardamine” (2,7), “sõimatakse koledate nimedega” (2,3), “kasutatakse ebaviisakat kõnepruuki” (2,2), “hüüdnimede kasutamine” (2,2), “millegi varjamine” ja “endise poiss-/tüdruksõbra jälitamine” (2,2) ning tüdrukutel “häbistamine” (2,7), “omavaheline tülitsemine” (2,6), “topitakse oma nina teiste asjadesse” (2,6), “teise inimese välimuse kallal norimine” (2,6) ja “kellegi teadmata pannakse internetti tema pilt või video” võime arvata, et poiste hinnangud erinevad üksteisest.

Kõige väiksema standardhälbega 1 käitumisviisid olid poistel “teistest inimestest isoleerimine”, “kellegi alavääristamine”, “etteheitmine” ja “pere poolt solvamine” ning tüdrukutel “sõimamine” (1,5), “halvustamine” (1,6) ja “pere poolt solvamine” (1,7). Standardhälbed on keskmisega võrreldes küllaltki suured vaatamata sellele, et isikutevahelise vaimse vägivalla käitumisviisidest on nad kõige väiksemad.

3.1.3. Ühiskondlik vaimne vägivald poiste ja tüdrukute hinnangutes

Etteantud ühiskondliku vaimse vägivalla käitumisviisidest kõige raskemaks pidasid nii poisid kui tüdrukud “kollektiivselt inimese mõnitamine tema religiooni, rahvuse või nahavärvi pärast”, kus poisid hindasid seda keskmiselt 4,8 ja tüdrukud 3,9, “natsismis süüdistamine”, kus poiste keskmiseks juhunes 4,4 ja tüdrukutel 3,9, “rassistlik suhtumine”, kus poiste keskmine oli 4,4 ja tüdrukutel 3,5 ning “juriidiline kuritarvitamine (väljapetmine, allkirja võltsimine jne)”. Tüdrukud hindasid raskeks vaimseks vägivallaks “ebaõiglane kohtupidamine meedias”, kus keskmiseks kujunes 3,5. Vaadates neid numbreid, näeme, et poisid hindavad ühiskondlikku vaimset vägivalda rangemalt kui tüdrukud.

Etteantud ühiskondliku vaimse vägivalla käitumisviisidest pidasid poisid kergemaks “riik keelab alkoholi, suitsu ja narkootikumide pruukimist” (keskmine 1,7), “samasooliste kooselust positiivne rääkimine” (keskmine 1,8) ja “põrguga hirmutamine” (keskmine 2,6). Tüdrukud aga hindasid kergemaks “noorte arvamuste ignoreerimine” (keskmine 2,7), “poliitiline kallutamine” (keskmine 2,8) ja “fašistideks nimetamine” (keskmine 2,9). Tabelis

3 on välja toodud ühiskondliku vaimse vägivalla keskmised ning standardhälbed õpilaste hinnangutes.

Tabel 3. Ühiskondliku vaimse vägivalla raskusaste õpilaste ja õpetajate hinnangutes

Käitumisviis	N keskmine	SD	M keskmine	SD	Õp. keskmine	SD
Kollektiivselt inimese mõnitamine tema religiooni, rahvuse või nahavärvi pärast	3,9	1,1	4,8	0,4	4,7	0,6
Rassistlik suhtumine	3,5	1	4,4	0,6	4,4	0,8
Kogukonna poolt hukkamõistmine	3,1	0,9	3,5	0,9	4,1	0,7
Samasooliste kooselust positiivne rääkimine	3,4	1,1	1,8	0,7	2,7	0,9
Usuline tagakiusamine	3,2	1,1	3,5	0,5	4	0,8
Poliitiline kallutamine	2,8	1	3,2	0,9	3	0,7
Juriidiline kuritarvitamine (väljapetmine, allkirja võltsimine jne)	3,5	1,1	4,5	0,6	4,5	0,6
Inimeste jälitamine poliitiliste väljaütlemiste pärast	3,4	1,2	4	0,9	3,9	0,7
Riik keelab alkoholi, suitsu ja narkootikumide pruukimist	3,3	1,4	1,7	1,2	2,4	1,2
Samasooliste kooselust halvustavalt rääkimine	3,2	1	4,1	0,8	3	1
Fašistideks nimetamine	2,9	1,3	3,5	1,2	3,6	0,5
Noorte arvamuste ignoreerimine	2,7	0,8	3,1	0,7	3,2	1
Sooline halvustamine	3,4	1	3,8	0,6	3,4	0,7
Usu pealesurumine	3,3	1,1	3,6	1	3,4	1
Ebaõiglane kohtupidamine meedias	3,5	1	3,6	0,6	3,8	0,8
Soovimatu reklaamimine	3,3	1,2	3,4	1	2,8	0,9
Põrguga hirmutamine	3,2	1,4	2,6	1,3	3,1	1,3
Sotsialvõrgustikus kellegi kohta negatiivselt kirjutamine	3,3	1,1	3,4	0,7	4,1	0,8
Natsismis süüdistamine	3,9	1,1	4,4	0,6	3,9	0,6

Tabelis 3 näeme, et nii poiste kui tüdrukute suurimad standardhälbed on “riik keelab alkoholi, suitsu ja narkootikumide pruukimist”, kus tüdrukute standardhälve on 1,4 ja poistel 1,2, “põrguga hirmutamine”, kus tüdrukute standardhälve on 1,4 ja poistel 1,3 ning “fašistideks nimetamine”, kus tüdrukute standardhälve on 1,3 ja poistel 1,2.

Etteantud ühiskondliku vaimse vägivalla käitumisviiside väiksema standardhálbega olid poistel “kollektiivselt inimese mõnitamine tema religiooni, rahvuse või nahavärvi pärast” (0,4), “usuline tagakiusamine” (0,5), “juriidiline kuritarvitamine (väljapetmine, allkirja võltsimine jne)” (0,6) ja “natsismis süüdistamine” (0,6). Nii poistel kui tüdrukutel väikese standardhálbega olid ka “Rassistlik suhtumine”, “sooline halvustamine” ja “ebaõiglane kohtupidamine meedias”, kus poistel kujunes kõigi kolme käitumisviisi standardhálbeks 0,6 ja tüdrukutel 1. Tüdrukute väiksema standardhálbega on “noorte arvamuste ignoreerimine” (0,8), “kogukonna poolt hukkamõistmine” (0,9), “poliitiline kallutamine” (1) ja “samasooliste kooselust halvustavalt rääkimine” (1).

Vaadates neid numbreid, võime eeldada, et poisid on ühiskondliku vaimse vägivalla suhtes rohkem üksmeelel kui tüdrukud.

3.2. Õpetajate hinnangud vaimse vägivalla aspektide raskusastmele

Antud töö teine uurimisküsimus on: Millise raskusastme omistavad õpetajad vaimse vägivalla allaspektidele (enesevägivala, isikutevaheline vägivald ja ühiskondlik vägivald)? Järgnevalt toon välja õpetajate hinnangud allaspektide kaupa.

3.2.1. Vaimne enesevägivald õpetajate hinnangutes

Küsitluse tulemusena selgus, et õpetajate hindavad etteantud vaimse enesevägivalla käitumisviisidest kõige raskemaks vaimseks vägivallaks “enesehävitamine” (keskmine 4,2), “enda alandamine teiste ees” (keskmine 4,1) ja “enesepiitsutamine, et paremaid tulemusi saavutada” (keskmine 4) ning kõige kergemaks “enda peale vihastamine” (2,7), “enesehaletsemine” (2,8), “teistest eemale hoidumine” (2,9) ja “enesesse tõmbumine” (2,9). Tabelis 1 on välja toodud vaimse enesevägivalla õpetajate hinnangud ning standardhälve.

Tabelis 1 on näha, et õpetajate suurimad standardhälbed on “enda mitte armastamine” (2,2), “enda peale vihastamine” (1,9) ja “enda alahindamine” (1,8), mis näitab, et hajuvus on üsna suur võrreldes keskmisega. Kõige väiksema standardhälbega on “enda alandamine teiste ees” (1), “enda soovide allasurumine” (1,1) ja “enesehävitamine” (1,3).

3.2.2. Isikutevaheline vaimne vägivald õpetajate hinnangutes

Etteantud isikutevahelise vaimse vägivalla käitumisviisidest kõige raskemaks pidasid õpetajad „ähvardatakse minu lähedasi“, keskmisega 4,8, „mõnitamine“, keskmisega 4,6 ja keskmisega 4,5 hinnati „alandamine“, „kellelegi kambaka tegemine“ ning „mõnitamine füüsiliste omaduste pärast“. Viie-palli süsteemis, mille järgi vastati, on need numbrid küllaltki suured.

Kõige kergemaks hindasid õpetajad keskmisega 2,9 „topitakse oma nina teiste asjadesse“ ja „käsutamine“ ning keskmisega 3,1 „etteheitmine“, „iga asja kritiseerimine“, „kellegi kulul naljategemine“ ja „millegi varjamine“. Vaadates õpetajate hinnanguid isikutevahelisele vaimsele vägivallale, näeme, et isegi kõige kergemalt hinnatud käitumisviisid on küllalt suurte keskmistega. Tabelis 2 on näidatud isikute vahelise vaimse valla õpetajate hinnangud ning välja toodud standardhälve.

Tabelist 2 näeme, et õpetajatel isikutevahelise vaimse vägivalla käitumisviisidel kõige suuremateks standardhälveteks 1,1- „endise poiss-/tüdruksõbra jälitamine“, 1- „käsutamine“ ja 0,9- „teise inimese narrimine“, „keha kaalu pärast narrimine“, „teiste asjade ära võtmine“, „pidudel ahistamine“, „etteheitmine“, „inimese järel luuramine“, „röökimine kellegi peale“, „millegi varjamine“ ning „sildistamine“. Kõige väiksemaks standardhälbeks kujunes õpetajatel „ähvardatakse minu lähedasi“ (0,4), „mõnitamine“ (0,5), „väljapressimine“ (0,5), „tuttava inimese norimine, et on teistsuguse nahavärviga“ (0,5) ja „mõnitamine füüsiliste omaduste pärast“ (0,5), millest võime järeldada, et õpetajad on oma hinnangutes küllaltki üksmeelel.

Tähelepanuväärne on see, et õpetajate hinnangud isikutevahelisele vaimsele vägivallale on vähe hajuvad. Enamus standardhälbeid on 0 ja 1 vahel. **Järelikult** õpetajad tõlgendavad küsimustikus etteantud isikutevahelist vaimset vägivalda tähistavaid termineid küllaltki ühtmoodi.

3.2.3. Ühiskondlik vaimne vägivald õpetajate hinnangutes

Etteantud ühiskondliku vaimse vägivalda käitumisviisidest kõige raskemaks pidasid õpetajad „kollektiivselt inimese mõnitamine tema religiooni, rahvuse või nahavärvi pärast“, keskmisega 4,7, „juriidiline kuritarvitamine (väljapetmine, allkirja võltsimine jne)“, keskmisega 4,5 ja „rassistlik suhtumine“, keskmisega 4,4, mis näitab, et need käitumisviisid on õpetajate hinnangutes küllaltki rasked.

Kõige kergemaks hindasid õpetajad „riik keelab alkoholi, suitsu ja narkootikumide pruukimist“, keskmisega 2,4, „samasooliste kooselust positiivne rääkimine“, keskmisega 2,7 ja „soovimatu reklaamimine“, keskmisega 2,8. Tabelis 3 on välja toodud ühiskondliku vaimse valla õpetajate hinnangud ning standardhälve.

Tabelis 3 on näha, et õpetajate suurimad standardhälbed on “põrguga hirmutamine” (1,3), “riik keelab alkoholi, suitsu ja narkootikumide pruukimist ” (1,2) ja “ samasooliste kooselust halvustavalt rääkimine” (1) ning kõige väiksema standardhällbega on “fašistideks nimetamine” (0,5) ja standardhällbeks 0,6 kujunes “kollektiivselt inimese mõnitamine tema religiooni, rahvuse või nahavärvi pärast ”, „juriidiline kuritarvitamine (väljapetmine, allkirja võltsimine jne),, ja “natsismis süüdistamine”, millest võime järeldada, et õpetajad on oma hinnangutes küllaltki üksmeelel.

3.3. Erinevus õpilaste ja õpetajate vaimse vägivalda erinevate aspektide raskusastme omistamisel

Antud töö kolmandaks uurimisküsimuseks on: Millised on erinevused õpilaste ja õpetajate raskusastme omistamisel erinevatele vaimse vägivalda aspektidele? Järgnevalt toon välja erinevused õpilaste ja õpetajate hinnangutes allaspektide kaupa.

3.3.1. Erinevus õpilaste ja õpetajate hinnangutes vaimse enesevägivalda raskusastme omistamisel

Küsitluse tulemused näitasid, et etteantud vaimse enesevägivalda käitumisviisidest kõige suurem erinevus keskmistes õpetajate ja poiste vahel on „enesepiitsutamine, et paremaid

tulemusi saavutada“, kus õpetajad hindasid seda keskmiselt 4,4 ja poisid 3,3, „teise inimese nimel eneseohverdamine“, kus õpetajad hindasid seda keskmiselt 3,7 ja poisid 3,3 ning „enda mitte armastamine“, kus keskmiselt hindasid õpetajad seda 3,4 ja poisid 2,9. Kõige väiksem erinevus keskmistes oli poiste ja õpetajate vahel „enesesse tõmbumine“, kus nii poisid kui õpetajad hindasid seda keskmiselt 2,9.

Etteantud käitumisviisidest kõige suurem erinevus õpetajate ja tüdrukute vahel oli „enda alahindamine“, kus õpetajad hindasid seda 3,4 ja tüdrukud 2,8, „teise inimese nimel eneseohverdamine“, kus õpetajad hindasid seda 3,7 ja tüdrukud 3,1, „enda süüdistamine milleski“, kus õpetajad hindasid keskmiselt 3,1 ja tüdrukud 2,5 ning „enda alandamine teiste ees“, kus õpetajad hindasid seda keskmiselt 4,1 ja tüdrukud 3,4. Kõige väiksem erinevus keskmistes õpetajate ja tüdrukute vahel „enda soovide allasurumine“, kus nii õpetajad kui tüdrukud hindasid keskmiselt 3,2 ning „enda otsuste kahtluse alla seadmine“, kus nii õpetajad kui tüdrukud hindasid keskmiselt 3. Nii poiste, tüdrukute kui õpetajate isikutevahelise vaimse vägivalla keskmised on välja toodud tabelis 1.

3.3.2. Erinevus õpilaste ja õpetajate hinnangutes isikutevahelisele vaimsele vägivallale raskusastme omistamisel

Etteantud isikutevahelise vaimse vägivalla käitumisviisidest kõige suurem erinevus keskmistes õpetajate ja poiste vahel on „alandamine“, kus õpetajad hindasid seda keskmiselt 4,5 ja poisid 3, „internetis ähvardamine“, kus õpetajad hindasid seda keskmiselt 4,2 ja poisid 2,8 ning „mõnitamine füüsiliste omaduste pärast“, kus keskmiselt hindasid õpetajad seda 4,5 ja poisid 3,2. Kõige väiksem erinevus keskmistes oli poiste, tüdrukute ja õpetajate vahel „endise poiss-/tüdruksõbra jälitamine“, kus nii poisid, tüdrukud kui õpetajad hindasid seda keskmiselt 3,7 ning „sildistamine“, kus nii poisid, tüdrukud kui õpetajad hindasid seda keskmiselt 3,3. Samuti hindasid õpetajad ja tüdrukud ühtemoodi „iga asja kritiseerimine“, kus keskmiseks kujunes mõlemal sihtrühmal 3,1.

Etteantud käitumisviisidest kõige suurem erinevus õpetajate ja tüdrukute vahel oli „alandamine“, kus õpetajad hindasid seda 4,5 ja tüdrukud 3, „internetis ähvardamine“, kus õpetajad hindasid seda 4,2 ja tüdrukud 2,8, „teise inimese narrimine“, kus õpetajad hindasid keskmiselt 3,9 ja tüdrukud 2,6 ning „mõnitamine füüsiliste omaduste pärast“, kus õpetajad hindasid seda keskmiselt 4,5 ja tüdrukud 3,1. Tabelis 2 on välja toodud suuremad ja

väiksemad erinevused keskmistes õpetajate, poiste ja tüdrukute vahel. Terviktekstid on välja toodud lisas 4.

3.3.3. Erinevused õpilaste ja õpetajate hinnangutes ühiskondlikule vaimsele vägivallale raskusastme omistamisel

Etteantud ühiskondliku vaimse vägivalla käitumisviisidest kõige suurem erinevus keskmistes õpetajate ja poiste vahel on „samasooliste kooselust halvustavalt rääkimine“, kus õpetajad hindasid seda keskmiselt 3 ja poisid 4,1, „samasooliste kooselust positiivne rääkimine“, kus õpetajad hindasid seda keskmiselt 2,7 ja poisid 1,8, „riik keelab alkoholi, suitsu ja narkootikumide pruukimist“, kus õpetajad hindasid seda keskmiselt 2,4 ja poisid 1,7 ning „sotsiaaltõrjumisele kellegi kohta negatiivselt kirjutamine“, kus keskmiselt hindasid õpetajad seda 4,1 ja poisid 3,4. Kõige väiksem erinevus keskmistes oli poiste ja õpetajate vahel „rassistlik suhtumine“, kus nii poisid kui õpetajad hindasid seda keskmiselt 4,4 ning „juriidiline kuritarvitamine (väljapetmine, allkirja võltsimine jne)“, kus keskmiseks kujunes mõlemal sihtrühmal 4,5.

Etteantud käitumisviisidest kõige suurem erinevus õpetajate ja tüdrukute vahel oli „kogukonna poolt hukkamõistmine“, kus õpetajad hindasid seda keskmiselt 4,1 ja tüdrukud 3,1, „juriidiline kuritarvitamine (väljapetmine, allkirja võltsimine jne)“, kus õpetajad hindasid 4,5 ja tüdrukud 3,5, „riik keelab alkoholi, suitsu ja narkootikumide pruukimist“, kus õpetajad hindasid 2,4 ja tüdrukud 3,3, „enda süüdistamine milleski“ ning „rassistlik suhtumine“, kus õpetajad hindasid seda keskmiselt 4,4 ja tüdrukud 3,5. Kõige väiksem erinevus keskmistes õpetajate ja tüdrukute vahel „sooline halvustamine“, kus nii õpetajad kui tüdrukud hindasid keskmiselt 3,3 ning „natsismis süüdistamine“, kus nii õpetajad kui tüdrukud hindasid keskmiselt 3,9. Tabelis 3 on välja toodud ühiskondliku vaimse valla poiste, tüdrukute ja õpetajate hinnangud.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada vaimse vägivalla erinevate aspektide raskusastmed õpetajate ja õpilaste hinnangutes. Eesmärgi täitmiseks on püstitatud 3 uurimisküsimust:

- Millise raskusastme omistavad õpilased vaimse vägivalla allaspektidele (enesevägivald, isikutevaheline vägivald ja ühiskondlik vägivald)?
- Millise raskusastme omistavad õpetajad vaimse vägivalla allaspektidele (enesevägivald, isikutevaheline vägivald ja ühiskondlik vägivald)?
- Millised on erinevused õpilaste ja õpetajate raskusastme omistamisel erinevatele vaimse vägivalla aspektidele?

Küsitluse tulemused näitasid, et nii õpilaste kui õpetajate poolt kõige raskemaks vaimseks enesevägivallaks hinnati „enesehävitamine“ ja kõige kergemaks poiste poolt „teistest eemale hoidumine“, tüdrukute poolt „enda süüdistamine milleski“ ja õpetajate poolt „enda peale vihastamine“.

Isikutevahelise vägivalla käitumisviisidest pidasid õpilased kõige raskemaks „varastamine“ ja õpetajad „ähvardatakse minu lähedasi“ ning kergemaks õpilaste hinnangutes „keegi karjub kellegi peale“ ja õpetajate hinnangutes „topitakse oma nina teiste asjadesse“.

Raskeks ühiskondlikuks vägivallaks pidasid nii õpilased kui õpetajad „kollektiivselt inimese mõnitamine tema religiooni, rahvuse või nahavärvi pärast“ ning kergemaks õpilaste hinnangutes „keegi karjub kellegi peale“ ja õpetajate hinnangutes „riik keelab alkoholi, suitsu ja narkootikumide pruukimist“.

Selgus poiste ja tüdrukute erinevus vaimse vägivalla ilmingutele raskusastme määramisel. Kui õpetajate ja õpilaste erinev raskusastme määramine oli ootuspärane, siis tähelepanuvääriv on õpetajad hindasid üldjuhul kõiki käitumisviise kõrgemalt, s.t raskemaks

kui õpilased ja teiseks, õpetajate küllaltki üksmeelne arusaamine isikutevahelise ja ühiskondliku vaimse vägivalla ilmingute raskusastme määramisel.

Käesolev töö oli katse välja selgitada vaimse vägivalla erinevate ilmingute raskusastme määramine õpilaste ja õpetajate vaates. Selgusid käitumisviisid, mida peetakse kõige raskemaks ja mida kõige kergemaks vägivallaaktiks. Andmete kogumiseks kasutatud küsimustikku on valitud vaimseid vägivallaakte tähistavad terminid erinevatele uurimustele toetudes. Tulemused näitavad, et osa käitumisakte tõlgendatakse väga erinevalt, mis tõenäoliselt ei sobi kasutada antud eas ja sihtrühmas. Käitumisviiside erinev tõlgendamine viitab ühest küljest sellele, et andmete kogumise vahend vajab jätkuvat täiendamist, et leida need terminid, mida võimalikult ühtmoodi tajutakse. Teisest küljest tuleks jätkuvalt kaaluda ühe või teise termini sobivust küsimustikus esindama vaimse vägivalla allaspekte.

KASUTATUD ALLIKAD

A Global Response to Elder Abuse and Neglect: Building Primary Health Care Capacity to Deal with the Problem Worldwide: Main Report 2008. World Health Organization. France. http://www.who.int/ageing/publications/ELDER_DocAugust08.pdf. (20.03.2018).

Aita last! Infomapp. 2009. Toim. A.-L. Blaubrück ja N. Happonen. Tartu. https://ingridv.weebly.com/uploads/4/1/2/0/4120314/aita_last.pdf, (01.04.2019).

Allaste, A.-A. ja Võõbus, V. s.a. Vägivald lähisuhtes: selle põhjused ja võimalikud lahendused . http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/allaste_vagivald_lahisuhtes_biin_retsensioon_1.pdf, (12.02.2018).

Arjokesse, K. 2012. Koolipsühholoogide ja sotsiaalpedagoogide tõlgendused eluohtlikust koolivägivallast ja koostööst vägivallaprobleemi ennetamisel. [Magistritöö]. Tartu. Tartu Ülikool. Sotsiaal- ja haridusteaduskond. <http://hdl.handle.net/10062/29959>, (07.02.2018).

Blekley, A., Marshall, R. ja Levine, D. 2016. He drove forward with a yell: anger in medicine and Homer. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.820.21&rep=rep1&type=pdf>, (15.03.2019).

Duper, D. R., & Meyer - Adams, N. 2008. Lower-level violence- neglected aspect of school culture. Ballantine, J. H., & Spade. J. J. (Eds.), *Schools and Society. A Sociological Approach to Education* (pp. 164–172). Belmont: Wodsworth/Thomson.

Eesti elanikkonna teadlikkuse uuring soopõhise vägivalla ja inimkaubanduse valdkonnas. 2014. [Uuringu aruanne]. TNS Emor. Sotsiaalministeerium. http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/elanike_hoiakud_soopohise_vagivalla_ja_inimkaubanduse_valdkonnas2014_aruanne_tns_emor_loplik.pdf, (18.02.2018).

Enesevigastamine ja selle põhjused. s.a. <http://peaasi.ee/enesevigastamine-ja-selle-pohjused/>, (16.03.2019).

Gumpel, T. P. & Meadan, H. 2000. Children`s perceptions of school-based violence. *British Journal of Educational Psychology* 70, 391–404.
https://www.researchgate.net/publication/12268021_Children's_perceptions_of_school-based_violence, (21.03.2019).

Healey, K., Smith, C. ja Sullivan, C. 1998. Batterer Intervention: Program Approaches and Criminal Justice Strategies. U.S. Department of Justice. Office of Justice Programs. National Institute of Justice <https://www.ncjrs.gov/pdffiles/168638.pdf>, (30.03.2018).

Ignatieva, I. 2010. Paarisuhtes füüsilist ja vaimset vägivalda kogenud naiste hinnangud iseendale. [Magistriprojekt kliinilises psühholoogias]. Tartu. Tartu Ülikool. Sotsiaal- ja Haridusteaduskond. Psühholoogia Instituut. <http://dspace.ut.ee/handle/10062/14881>, (03.03.2018).

Improving Victim Support During Criminal Proceeding: Anti-Trafficking Training for Criminal Justice System Practitioners. 2015.
<https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/inimkaubandus/improving-victim-support-during-criminal-proceeding-anti-trafficking-training-criminal>, (23.03.2019).

Jõgisäär, K. 2009. Ka vaimne vägivald on vägivald. Bioneer. <https://www.bioneer.ee/ka-vaimne-v%C3%A4givald-v%C3%A4givald>, (04.02.2018).

Jõgisuu, S. 2011. I kooliastme õpetajate ja lapsevanemate arusaam koolikiusamisest. [Magistritöö]. Tartu. Tartu Ülikool. Sotsiaal- ja haridusteaduskond.
<http://hdl.handle.net/10062/17919>, (07.02.2018).

Kambek, K. 2013. Koolivägivald ja selle ennetamine. [Bakalaureusetöö]. Tartu Ülikool. Õigusteaduskond Tallinnas.
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/32087/kambek_kadre.pdf, (03.12.2018).

Kase, H., 2004. Lähisuhtevägivald. Tallinn: Eesti Avatud Instituut.

Kase, H. ja Pettai, I. 2006. Naistearstile naistevastasest vägivallast. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut. Tallinn.

<https://oef.org.ee/fileadmin/media/valjaanded/v2ljaanded/Ksiraamat%20naistearstile%202006.pdf>, (20.03.2018).

Kera, S. 2004. Üheskoos teel. Lapse arengust ja kasvatuses. Kirjastus Ilo.

Kidron, A. 1994. Keskendumiskunst. Tallinn: Valgus. <http://hdl.handle.net/10062/26667>, (01.04.2019).

Kivimaa, E. 2012. Eelmisel aastal pöördus Tööinspektsiooni 74 töövägivalla ohvrit. https://www.ti.ee/fileadmin/user_upload/failid/dokumendid/Meedia_ja_statistika/Teavitustegevus/Infokirjad/2012/infokiri_nr_17/veebuar2012_uudised1.pdf, (14.03.2019).

Kooliturvalisus 2017. Haridus- ja Teadusministeerium.

<https://www.hm.ee/et/tegevused/alus-pohi-ja-keskharidus/kooliturvalisus>, (20.03.2018).

Kuidas väljendub lapsepõlves läbielatud vaimne vägivald täiskasvanueas. 2017. Kodused lood. <https://kodusedlood.blogspot.com.ee/2017/06/kuidas-valjendub-lapsepolves-labielatud.html>, (04.02.2018).

Lilleoja, L. s.a. Laste käitumisprobleemid, nende põhjused ja abistamise võimalused.

<http://haridus.ekn.ee/14-laste-kaitumisprobleemid/>, (10.04.2018).

Linno, M., Soo, K. ja Strömpl, J. 2011.a. Perevägivalla levikut soodustavad riskid ja perevägivalla ulatus praktikute hinnangutes [Uurimisaruanne].

https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/perevagivalla_levikut_soodustavad_riskid_ja_perevagivalla_ulatus_praktikute_hinnangutes_tartu_uli_kool_justiitsministeerium._2011.pdf, (01.03.2019).

Linno, M., Soo, K. ja Strömpl, J. 2011.b. Juhendmaterjal perevägivalla vähendamiseks ja ennetamiseks. Tallinn. Justiitsministeerium.

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/perevagivald_la_juhis_kovidele_veebi.pdf, (14.03.2019).

Mis on perevägivald? *s.a.* MTÜ Tallinna Naiste Kriisikodu.

http://www.naisteabi.ee/mis_on_perevagivald_.html, (04.02.2018).

Mis on religioon ja usk? *s.a.* Council of Europe

<https://www.coe.int/et/web/compass/religion-and-belief>, (14.03.2019).

Mowat, S. M. 2009. How do we understand anxiety? A Heideggerian approach to modern psychiatry.

<https://www.era.lib.ed.ac.uk/bitstream/handle/1842/3622/Siobhan%20Mowat%20MSc%202009.pdf?sequence=6>, (15.03.2019).

Pertsjonok, N. 2015. Mis on rassism? Feministeerium. <https://feministeerium.ee/mis-on-rassism/>, (15.03.2019).

Perttu, S., Mononen-Mikkilä, P., Rauhala, R. ja Särkkälä, P. 2010. Ava silmad! Käsiraamat vägivalda kogenud naistele.

<http://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/13117>, (01.04.2018).

Pihtimus. Vaimne vägivald viis mind elu ja surma piirile. 2017. Noorte hääl.

<http://noortehaal.delfi.ee/news/amor/pihtimus-vaimne-vagivald-viis-mind-elu-ja-surma-piirile?id=79395390>, (10.02.2018).

Põhikooli riiklik õppekava. 2018. Riigiteataja.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020>, (10.04.2018).

Rootalu, K. 2014. Kirjeldav statistika. <http://samm.ut.ee/kirjeldav-statistika>, (16.05.2019).

Saarma, J. ja Saarma, M. 1983. Psühhiaatria stomatoloogidele. Metoodiline juhend arstiteaduskonna stomatoloogiaosakonna üliõpilastele. Tartu Riiklik Ülikool.

<http://hdl.handle.net/10062/59560>, (01.04.2019).

Sellinov, O. ja Valberg Õ. L. 2018. Lähisuhtevägivalda ennetuse ja varase sekkumise kavand Tallinna linnale. Mittetulundusühing Vaimse Tervise Edendamise Kompetentsikeskus. Tallinn. <https://www.tallinn.ee/Hetkel-aktuaalne>, (10.03.2019).

Sinijärv, M. 2010. Õpetajate hinnangud ja stressireaktsioonid koolivägivaldale Lõuna-Eesti üldhariduskoolide näitel. [Magistritöö]. Tartu, Tartu Ülikool, Sotsiaal- ja haridusteaduskond. <http://hdl.handle.net/10062/16616>, (07.02.2018).

Somani, R. K. ja Khowaja, K. 2012. Workplace violence towards nurses: A reality from the Pakistani context. https://www.researchgate.net/publication/267859446_Workplace_violence_towards_nurses_A_reality_from_the_Pakistani_context, (23.03.2019).

Soo, K. 2010. Paarisuhtevägivald Eestis – levik ja tagajärjed. [Lõppraport], Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut, Sotsiaalministeerium, Tartu. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/paarisuhtevagivald_araport_loplik.pdf, (17.03.2019).

Strömpl, J., Selg, M., Soo, K. ja Šahverdov-Žarkovski, B. 2007. Eesti Teismeliste vägivaldlatõlgendused. [Uuringuraport]. Sotsiaalministeeriumi toimetised 3/2007. Tallinn. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/nr_203_2007_20teismeliste_20v_c3_a4givald_1.pdf, (28.01.2018).

Säre, E. 2011. Vägivaldse käitumise esinemise kohad ja liigid koolis kolmanda klassi õpilaste hinnangul, [Magistritöö]. Tartu Ülikool, Sotsiaal- ja haridusteaduskond. Tartu. <http://hdl.handle.net/10062/17956>, (07.02.2018).

Tali, A. 2016. Verbaalne vägivald: 15 näidet, kuidas see suhetes väljendub <https://anneliistali.com/2016/09/02/verbaalne-vagivald-15-naidet-kuidas-see-suhetes-valjendub/>, (01.03.2019).

Tilk, K. 2012. Raskekujulise koolivägivalda fenomeni käsitlemise faktorstruktuur ja soolised

erinevused Viljandimaa gümnaasiumide 7.-9. klasside õpilaste näitel, [Magistritöö]. Tartu, Tartu Ülikool, Sotsiaal- ja haridusteaduskond, Haridusteaduste instituut. <http://hdl.handle.net/10062/25805>, (28.01.2018).

Torn, I. 2009. Kuidas ohjeldada vägivalda tööl. http://static.inimene.ee/index.php?sisu=teemakeskus¢ral_id=45&article_id=429, (14.03.2019).

Torres, W. J. & Bergner, R. M. 2010. Humiliation: Its Nature and Consequences. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law* .Vol.38. p 195-204. <http://jaapl.org/content/38/2/195.full>, (01.04.2018).

Türkson, M. 2017. Patsientide ja nende lähedaste vägivald õdede vastu Eesti piirkondlike ja keskhaiglate erakorralise meditsiini osakondades- õdede vaatekohad. [Magistritöö]. Tartu. Tartu Ülikool. Meditsiiniteaduste valdkond. Peremeditsiini ja rahvatervishoiu instituut. Õendusteaduse õppetool. <http://dspace.ut.ee/handle/10062/56682>, (20.03.2018).

Uibo, K. 2014. Õpilaste hinnangud prosotsiaalse käitumise ja agressiooni ilmingute sagedusele õpilaste omavahelistes suhetes ja suhetes õpetajaga. [Bakalaureusetöö]. Tartu Ülikool. Sotsiaal- ja haridusteaduskond. <http://hdl.handle.net/10062/41904>, (03.12.2019).

Vaimne terror: 20 märki, et võid olla vaimse vägivalla ohver. 2013. Õhtuleht. <https://www.oh tuleht.ee/518682/vaimne-terror-20-marki-et-void-olla-vaimse-vagivalla-ohver>, (04.02.2018).

Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020.2015. Tallinn. https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/vagivalla_ennetamise_strateegia_2015-2020_kodulehele.pdf , (09.03.2018).

Vägivalla liigid. s.a. <http://keerub.eu/naiste-tugikeskus/vaegivalla-liigid>, (02.03.2019).

Vägivalla liigid paarissuhtes. s.a. Kriminaalpoliitika. <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/perevagivald/vagivalla-liigid-paarissuhtes>, (28.01.2018).

Vägivalla vähendamise arengukava 2015-2020 koostamise ettepanek. *s.a.*
https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/vva_2015-2020_koostamise_ettepanek.pdf, (06.02.2018).

Väli-Kurnikov, D. 2017. Vaimse vägivalla tõlgendused 9. klassi õpilaste näitel. [Seminaritöö]. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia.

Õunapuu, L. 2014. Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. [E-õpik]. Tartu: Tartu Ülikool. <http://hdl.handle.net/10062/36419>, (10.11.2017).

Ülemaante, L. 2015. 7.-9. klassi õpilaste koolivägivalla ja -kiusamise kirjeldus ühe Eesti maakonna gümnaasiumide näitel. [Magistritöö]. Tartu Ülikool. Sotsiaal- ja haridusteaduskond.
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/48257/laine_ulemaante.pdf?sequence=1 , (08.03.2019).

World report on violence and health. 2002. Ed. E.G. Krug, L.L. Dahlberg, J.A. Mercy. A.B. Zwi, R. Lozano. Geneva: World Health Organization.
http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42495/1/9241545615_eng.pdf, (09.03.2018).

Волков Е. Н. 2002. Критерии, признаки, определения и классификации вредящего психологического воздействия: психологическое травмирование, психологическая агрессия и психологическое насилие
<https://evolkov.net/soc.impact/articles/Classif.psychol.abuse.Volkov.E.2002.pdf>, (20.03.2019).

Специальный протокол о межведомственном взаимодействии по защите учащихся от насилия в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики. 2013. Школа без насилия. Бишкек. <http://crdl.kg/upload/file/SHBN-ru.pdf?fbclid=IwAR3B4QG-LHvHbxVvBZ4L8sqFi9XPf02HY5p3RBtneAC1SWrjs1vdK2wD28I> , (21.03.2019).

LISAD

Lisa 1. Ankeetküsimustik eesti keeles

Olen Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia huvijuht- loovtegevuse õpetaja eriala tudeng Diana Väli-Kurnikov. Kirjutan oma lõputööd vaimse vägivalla teemal, mille eesmärk on välja selgitada erinevate vägivaldsete käitumiste raskus õpetajate ja õpilaste hinnangutes ning palun Sind vastata järgmistele küsimustele.

Küsimustik on anonüümne ja saadud andmeid kasutan vaid uurimistöö eesmärgil!

1. olen õpetaja / õpilane

2. sugu M N

3. vanus aastates

4. kodune keel

5. rahvus

6. Kui raskeks pead Sina järgmisi vaimse vägivalla käitumisviise.

Alljärgnevas tabelis näete erinevaid käitumisviise. Anna hinnang, kas käitumisviis on väga kerge, kerge, keskmine, raske või väga raske vaimne vägivald. Tee ristike sobivasse lahtrisse.

	KÄITUMISVIIS	väga kerge	kerge	keskmine	Raske	väga raske
1	Teise inimese kallal norimine					
2	Kollektiivselt inimese mõnitamine tema religiooni, rahvuse või nahavärvi pärast					
3	Enda alahindamine					
4	Rassistlik suhtumine					
5	Noritakse, et on teistest erinev					
6	Alandamine					
7	Teistest eemale hoidumine					
8	Ähvardamine					
9	Kogukonna poolt hukkamõistmine					
10	Kellegi alusetult süüdistamine					

11	Samasooliste kooselust positiivne rääkimine					
12	Enesehävitamine					
13	Usuline tagakiusamine					
14	Internetis ähvardamine					
15	Teise inimese narrimine					
16	Manipuleerimine					
17	Inimeste jälgimine varjatud kaameraga					
18	Noritakse, et on vaene					
19	Häbistamine					
20	Mõnitamine					
21	Süstemaatiline kontroll					
22	Keha kaalu pärast narrimine					
23	Mõnitamine, et inimene on teistest erinev					
24	Enesepiitsutamine, et paremaid tulemusi saavutada					
25	Hüüdnimedega norimine					
26	Keegi karjub kellegi peale					
27	Poliitiline kallutamine					
28	Sõimatakse koledate nimedega					
29	Teise inimese nimel eneseohverdamine					
30	Teiste ees alandamine					
31	Naeruvääristamine					
32	Enda süüdistamine milleski					
33	Halvustamine					
34	Internetis laimamine tuttava inimese poolt					
35	Omavaheline tülitsemine					
36	Kasutatakse ebaviisakat kõnepruuki					
37	Sõimamine					
38	Teiste inimeste asjade lõhkumine					
39	Teiste asjade ära võtmine					
40	Enesehaletsemine					
41	Topitakse oma nina teiste asjadesse					
42	Kellelegi kambaka tegemine					
43	Enesesse tõmbumine					
44	Väljapressimine					
45	Kellegi seltskonnast väljaarvamine					
46	Juriidiline kuritarvitamine (väljapetmine, allkirja võltsimine jms)					
47	Tuttava inimese norimine, et on teistsuguse nahavärviga					

48	Hüüdnimede kasutamine					
49	Inimeste jälitamine poliitiliste väljaütlemiste pärast					
50	Teise inimese välimuse kallal norimine					
51	Riik keelab alkoholi, suitsu ja narkootikumide pruukimist					
52	Enda mitte armastamine					
53	Kellegi teadmata pannakse internetti temast pilt või video					
54	Samasooliste kooselust halvustavalt rääkimine					
55	Fašistideks nimetamine					
56	Pere poolt solvamine					
57	Pannakse hüüdnimi					
58	Internetis kiusamine					
59	Noorte arvamuse ignoreerimine					
60	Solvamine					
61	Enda peale vihastamine					
62	Sooline halvustamine					
63	Ähvardatakse minu lähedasi					
64	Usu pealesurumine					
65	Enda alandamine teiste ees					
66	Ebaõiglane kohtupidamine meedias					
67	Noritakse, et inimesel on teistsugune riietumisstiil					
68	Varastamine					
69	Pidudel ahistamine					
70	Etteheitmine					
71	Endise poiss-/tüdruksõbra jälitamine					
72	Teadlikult endale toitumishäire tekitamine					
73	Soovimatu reklaamimine					
74	Pörguga hirmutamine					
75	Sotsiaalsõrgustikus kellegi kohta negatiivselt kirjutamine					
76	Mõnitamine füüsiliste omaduste pärast					
77	Iga asja kritiseerimine					
78	Kellegi kulul naljategemine					
79	Inimese järel luuramine					
80	Solvamine					
81	Armastuse allasurumine					
82	Kellegi alavääristamine					
83	Röökimine kellegi peale					
84	Enda soovide allasurumine					
85	Teistest inimestest isoleerimine					

86	Pidev armukadeduse väljanäitamine					
87	Millegi varjamine					
88	Enda otsuste kahtluse alla seadmine					
89	Sildistamine					
90	Käsutamine					
91	Natsismis süüdistamine					

Tänan!

Lisa 2. Ankeetküsimumustik vene keeles

Я студентка Тартуского Университета Вильяндиской Академии Культуры по специальности педагог внеклассной работы Диана Вяли-Курников. Я пишу своё исследование на тему психологическое насилие, целью которого является выяснить тяжесть различных насильственных действий по оценке учителей и учеников. Прошу Вас принять участие в этом исследовании и ответить на ниже указанные вопросы.

Анкета анонимная и данные используются только в целях исследования!

1. я учитель / ученик

2. пол М / Ж

3. возраст

4. родной язык

5. национальность

6. *Насколько тяжёлыми Вы считаете следующие виды психологического насилия?*

Ниже в таблице вы увидите различные варианты поведения. Дайте оценку примеров насильственного действия в нижеприведенной таблице, как очень лёгкое, лёгкое, среднее, тяжелое, очень тяжелое. Отметьте крестиком в правильной графе.

	ПОВЕДЕНИЕ	очень лёгкое	лёгкое	среднее	тяжелое	очень тяжелое
1	Придираться к другому человеку					
2	Коллективно издеваться над человеком в связи с его религией, национальностью или цветом кожи					
3	Недооценивать себя					
4	Расистское отношение					
5	Придираться к тому что человек не такой как все					
6	Унижение					
7	Держатся в стороне от других					
8	Угрожать					
9	Осуждение со стороны общества					

10	Обвинять кого-то безосновательно					
11	Говорить позитивно об однополых сожительствах					
12	Самоуничтожение					
13	Притеснение веры					
14	Угрожать в интернете					
15	Дразнить другого человека					
16	Манипулирование					
17	Следить за людьми с помощью скрытой камеры					
18	Придираться к тому, что человек бедный					
19	Позорить					
20	Издеваться					
21	Систематический контроль					
22	Дразнить из за веса					
23	Издеваться из за того, что человек не похож на других					
24	Самобичевать себя, чтобы достичь лучших результатов					
25	Издеваться, наделяя прозвищами					
26	Кто-то кричит на кого-то					
27	Политически склонять на свою сторону.					
28	Бранить нецензурными словами					
29	Жертвовать собой ради кого-то					
30	Унижать перед другими					
31	Высмеивать					
32	Винить себя в чем-то					
33	Порочить					
34	Клеветать в интернете со стороны знакомого					
35	Ругаться между собой					
36	Используют ненормативную лексику					
37	Бранить					
38	Ломать чужие вещи					
39	Отбирать чужие вещи					
40	Жалеть себя					
41	Совать нос в чужие дела					
42	Нападать компанией					
43	Уходить в себя					
44	Вымогательство					
45	Исключать кого-то из компании					
46	Юридическое злоупотребление (выманивание, подделывание подписи и т.д)					

47	Придираться к знакомому человеку, из-за другого цвета кожи					
48	Использовать клички					
49	Преследовать людей из-за политических высказываний					
50	Придираться к внешности человека					
51	Государство запрещает употреблять алкогольные, табачные и наркотические вещества					
52	Не любить себя					
53	В интернет выставляют без ведома чьё-то фото или видео					
54	Осуждать однополые сожителства					
55	Обзывать фашистом					
56	Обижать со стороны семьи					
57	Назначают прозвище					
58	Издеваться в интернете					
59	Игнорировать мнение молодёжи					
60	Обижать					
61	Гневаться на себя					
62	Понижение пола					
63	Угрожают моим близким					
64	Навязывание религии					
65	Унижаться перед другими					
66	Несправедливо судить в интернете					
67	придираться к стилю одежды					
68	Воровать					
69	Домогаться на вечеринках					
70	Попрекать					
71	Следить за бывшим/ бывший					
72	Намеренно причинять расстройство питания					
73	Нежелательная реклама					
74	Пугать адом					
75	Писать о ком-то негативно в социальной меди					
76	Издеваться из-за физических качеств					
77	Критиковать всё					
78	Насмехаться над кем-то					
79	Шпионить за человеком					
80	Обижать					
81	Подавлять любовь					
82	Понижать кого-то					

83	Орать на кого-то					
84	Подавлять свои желание					
85	Изолировать другого человека					
86	Постоянно показывать ревность					
87	Скрывать чего-то					
88	Оспаривать свои же решения					
89	Маркировать человека					
90	Указывать					
91	Обвинение в нацизме					

Спасибо!

Lisa 3. Vaimse vägivalga kategoriseerimine

Enesele suunatud vaimne vägivald	Isikutevaheline vaimne vägivald	Ühiskondlik vaimne vägivald
Enda alahindamine	Teise inimese kallal norimine	Kollektiivselt inimese mõnitamine
Teistest eemale hoidumine	Noritakse, et on teistest erinev	Rassistlik suhtumine
Enesehävitamine	Alandamine	Kogukonna poolt hukkamõistmine
Enesepiitsutamine, et paremaid tulemusi saavutada	Ähvardamine	Samasooliste kooselust positiivne rääkimine
Teise inimese nimel eneseohverdamine	Kellegi alusetult süüdistamine	Poliitiline kallutamine
Enda süüdistamine milleski	Internetis ähvardamine	Juriidiline kuritarvitamine (väljapetmine, allkirja võltsimine jne)
Enesehaletsemine	Teise inimese narrimine	Inimese jälitamine poliitiliste väljaütlemiste pärast
Enesesse tõmbumine	Manipuleerimine	Riik keelab alkoholi, suitsu ja narkootikumide pruukimist
Enda mitte armastamine	Inimese jälgimine varjatudkaameraga	Samasooliste kooselust halvustavalt rääkimine
Enda peale vihastamine	Noritakse, et on vaene	Fašistiks nimetamine
Enda alandamine teiste ees	Häbistamine	Noorte arvamuste ignoreerimine
Teadlikult endale toitumishäire tekitamine	Mõnitamine	Sooline halvustamine
Armastuse allasurumine	Süstemaatiline kontroll	Usu peale surumine
Enda soovide allasurumine	Kehakaalu pärast narrimine	Ebaõiglane kohtupidamine meedias
Enda otsuste kahtluse alla seadmine	Mõnitamine, et inimene on teistest erinev	Soovimatu reklaamimine
	Hüüdnimedega norimine	Põrguga hirmutamine
	Keegi karjub kellegi peale	Natsismis süüdistamine
	Sõimatakse koledate nimedega	
	Teiste ees alandamine	
	Naeruvääristamine	
	Halvustamine	
	Internetis laimamine tuttava inimese poolt	
	Omavaheline tülitsemine	
	Kasutatakse ebaviisakat kõnepruuki	
	Sõimamine	

	Teise inimese asjade lõhkumine	
	Teise asjade ära võtmine	
	Topitakse oma nina teiste asjadesse	
	Kellelegi kambaka tegemine	
	Väljapressimine	
	Kellegi seltskonnast väljaarvamine	
	Tuttava inimese norimine, et on teistsuguse nahavärviga	
	Hüüdnimede kasutamine	
	Teise inimese välimuse kallal norimine	
	Kellegi teadmata pannakse internetti tema pilt või video	
	Pere poolt solvamine	
	Pannakse hüüdnimi	
	Solvamine	
	Internetis kiusamine	
	Ähvardatakse minu lähedasi	
	Noritakse, et inimesel on teistsugune riietumisstiil	
	Varastamine	
	Pidudel ahistamine	
	Etteheitmine	
	Endise poiss-/tüdruksõbra jälitamine	
	Mõnitamine füüsiliste omaduste pärast	
	Iga asja kritiseerimine	
	Kellegi kulul naljategemine	
	Inimese järel luuramine	
	Solvamine	
	Kellegi alavääristamine	
	Röökimine kellegi peale	
	Teistest inimestest isoleerimine	
	Pidev armukadeduse väljanäitamine	
	Millegi varjamine	
	Sildistamine	
	Käsitamine	

	Sotsiaalvõrgustikus kellegi kohta negatiivselt kirjutamine	
--	--	--

Lisa 4. Isikutevahelise vaimse vägivalla hinnangud

Käitumisviis	Õp. keskmine	SD	N keskmine	SD	M keskmine	SD
Teise inimese kallal norimine	3,4	0,8	2,5	1,7	2,5	0
Noritakse, et on teistest erinev	3,9	0,8	3,5	2,5	3,3	1,1
Alandamine	4,5	0,8	3	2,2	2,7	1,7
Ähvardamine	4,3	0,7	3,7	2,4	3,4	1,7
Kellegi alusetult süüdistamine	3,8	0,8	3,4	2,2	3,2	1,2
Internetis ähvardamine	4,2	0,7	2,8	2,4	2,7	2,7
Teise inimese narrimine	3,9	0,9	2,6	2,2	2,8	1,5
Manipuleerimine	3,9	0,7	3,2	2,2	3,3	1,8
Inimeste jälgimine varjatud kaameraga	4,3	0,7	3,6	2,5	3,7	1,5
Noritakse, et on vaene	4,1	0,8	3,7	2,7	3,5	1
Häbistamine	4,3	0,6	3,2	2,7	3	1,7
Mõnitamine	4,6	0,5	3,4	2,5	3,4	1,5
Süsteemaatiline kontroll	3,8	0,7	3,4	2,1	3,1	2
Keha kaalu pärast narrimine	4,1	0,9	2,9	2,2	2,9	2,1
Mõnitamine, et inimene on teistest erinev	4,1	0,8	3,7	2,5	3,5	1,2
Hüüdnimedega norimine	3,9	0,8	2,9	2	2,9	1,4
Keegi karjub kellegi peale	3,6	0,8	2,5	1,9	2,4	1,7
Sõimatakse koledate nimedega	3,8	0,7	3	2,3	2,8	2,3
Teiste ees alandamine	4,4	0,6	3,4	2,3	3,2	1,1
Naeruvääristamine	4,1	0,8	2,9	2,3	2,8	1,7
Halvustamine	3,9	0,7	3,1	1,6	3,2	1,4
Internetis laimamine tuttava inimese poolt	4,3	0,8	3,4	2,3	3,2	1,2
Omavaheline tülitsemine	3,5	0,7	3	2,6	2,8	1,8
Kasutatakse ebaviisakat kõnepruuki	3,5	0,6	2,9	2,5	2,7	2,2

Sõimamine	3,4	0,8	3	1,5	2,8	1,1
Teise inimese asjade lõhkumine	3,5	0,8	3,6	2,3	3,6	1,4
Teiste asjade ära võtmine	3,7	0,9	3,4	2,5	3,2	1,6
Topitakse oma nina teiste asjadesse	2,9	0,6	3,1	2,6	3,1	1,7
Kellelegi kambaka tegemine	4,5	0,6	3,5	2,8	3,3	2,1
Väljapressimine	4,3	0,5	3,6	2,2	3,5	1,2
Kellegi seltskonnast väljaarvamine	3,7	0,8	3,4	2,4	3,3	1,2
Tuttava inimese norimine, et on teistsuguse nahavärviga	4,2	0,5	3,6	2,6	3,3	1
Hüüdnimede kasutamine	3,6	0,7	2,5	2,5	2,6	2,2
Teise inimese välimuse kallal norimine	3,9	0,7	3,6	2,6	3,4	1,2
Kellegi teadmata pannakse internetti temast pilt või video	4,0	0,8	3,1	2,6	3,2	2,1
Pere poolt solvamine	4,1	0,7	3,8	1,7	3,6	1
Pannakse hüüdnimi	3,5	0,6	3,1	2,5	3,1	2
Internetis kiusamine	4,3	0,8	3,6	2	3,6	2,1
Solvamine	3,5	0,8	3,1	2	3	1,2
Ähvardatakse minu lähedasi	4,8	0,4	4,1	2,3	4,1	1,1
Noritakse, et inimesel on teistsugune riietumisstiil	3,0	0,8	3,2	2,5	3,1	1,6
Varastamine	4,2	0,7	4,4	1,9	4,5	1,6
Pidudel ahistamine	4,1	0,9	3,7	2	3,5	1,2
Etteheitmine	3,1	0,9	3,5	2,2	3,3	1
Endise poiss-/tüdruksõbra jälitamine	3,7	1,1	3,7	2	3,7	2,2
Mõnitamine füüsiliste omaduste pärast	4,5	0,5	3,2	2,4	3,1	1,1
Iga asja kritiseerimine	3,1	0,7	3,1	2,3	2,9	1,6
Kellegi kulul naljategemine	3,1	0,6	2,9	2,4	2,7	1,6
Inimese järel luuramine	3,7	0,9	3,2	1,8	3,3	2,1
Solvamine	3,6	0,8	2,8	2	2,6	1,3

Kellegi alavääristamine	3,9	0,6	3,6	1,9	3,5	1
Röökimine kellegi peale	3,7	0,9	2,7	2,3	2,5	1,5
Teistest inimestest isoleerimine	3,9	0,7	3,7	2,2	3,7	1
Pidev armukadeduse väljanäitamine	3,9	0,7	3,1	2,4	2,8	1,8
Millegi varjamine	3,1	0,9	2,6	2	2,7	2,2
Sildistamine	3,3	0,9	3,3	1,9	3,3	1,9
Käsitamine	2,9	1,0	3,3	2,4	3,1	1,4

РЕЗЮМЕ

Исходя из названия настоящей работы «Степень тяжести психологического насилия в оценках учителей и учеников на примере одной школы» понимается, что задача исследования заключалась в том, чтобы выяснить «какой степенью тяжести оценивают учителя и ученики различные виды психологического насилия (личностное насилие, межличностное насилие и общественное насилие)?» Исследовательская работа основана на следующих вопросах:

- Какую степень тяжести ученики придают аспектам психологического насилия (личностное насилие, межличностное насилие и общественное насилие)?
- Какую степень тяжести учителя придают аспектам психологического насилия (личностное насилие, межличностное насилие и общественное насилие)?
- Каковы различия оценок степени тяжести различных аспектов психологического насилия учеников и учителей?

В исследовании приняли участие 15 учителей и 33 ученика, из которых 20 девочек и 13 мальчиков. Для проведения опроса я разработала оригинальную анкету, которая содержит 91 разновидность поведения при психологическом насилии. Каждое поведение оценивалось по шкале Лайкерта по степени тяжести, как «очень легкое», «легкое», «среднее», «тяжелое» и «очень тяжелое».

Результаты опроса показали, что «очень тяжелой» степенью опрашиваемые, как ученики, так и учителя, оценили в рамках личностного психологического насилия такой вид поведения, как «самоуничтожение», а в оценке степени тяжести, как «очень легкое» мнения разделились: для мальчиков «держаться в стороне от других», для девочек «обвинить себя в чем-то» и для учителей «гневаться на себя»

Для оценки степени тяжести в рамках межличностного психологического насилия как «очень тяжелая» учениками была принята такая разновидность поведения, как «воровство», а учителями «угрожать моим близким». А оценка «очень легкое» была поставлена учениками поведению «кто-то кричит на кого-то», а учителями «совать

нос в чужие дела».

В рамках общественного психологического насилия оценку степени тяжести, как «очень тяжелая» получила у учеников и учителей разновидность поведения "коллективно издеваться над человеком в связи с его религией, национальностью или цветом кожи", а «очень легкая» у учеников и у учителей - "государство запрещает употреблять алкогольные, табачные и наркотические вещества".

Исследование показало, что степень тяжести оценивалась мальчиками, девочками и учителями по-разному. При этом отмечается, что учителями оценивание видов поведения при различных психологических насилиях было более жестким, чем у учеников.

Эта работа дала мне дополнительные теоретические знания о видах психологического насилия, практические навыки для сбора, обработки данных и получения объективных ответов от населения при опросах, а также для дальнейшего их анализа при аналогичных исследованиях.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Diana Väli-Kurnikov (sünnikuupäev: 10.11.1982.a.)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „VAIMSE VÄGIVALLA RASKUSASTE ÜHE KOOLI ÕPETAJATE JA ÕPILASTE HINNANGUTES“, mille juhendaja on Lembit Õunapuu (ped. teaduste knd., dotsent),

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Viljandis, _____ (kuupäev)